

Motion till riksdagen 2021/22:3974

av **Johan Pehrson m.fl. (L)**

Liberal rättspolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatt utbyggnad av polisen från 2025 och framåt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbyggnaden av polisen måste få genomslag i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrade arbetsvillkor för poliser och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om områdespoliser och ökad synlighet i lokalsamhället och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om poliser i yttre tjänst och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uttryckningstiden vid brott och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mobila poliskontor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens närvaro i utsatta bostadsområden och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lokalt ansvarsutkrävande och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillsynsmyndighet för Polismyndigheten och Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att flytta vissa ärenden från polisen till kommunerna och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bred översyn för renodling av polisens arbetsuppgifter och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om danstillståndet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa kravet på polistillstånd för hotell- och pensionatsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ansvaret för transporter vid omhändertagande av berusade och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad funktion för ordningsvakter och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om s.k. entrévakter och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beredskapspolis och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisutbildningens allmänna utformning och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om funktionsinriktad polisutbildning och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens samverkan med kommunerna och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla polisens samarbete med civilsamhället och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagreglera kommunernas brottsförebyggande ansvar och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommuner och regioner generell befogenhet att sätta upp bevakningskameror om trygghetsproblem på platsen gör det befogat och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kamerabevakning av fordon i gränsnära områden och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkludera brottsförebyggande frågor i plan- och bygglagen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillträdesförbud i fråga om simhallar och bibliotek och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om styrningen av det myndighetsgemensamma arbetet mot brott och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sekretessregler vid myndighetssamverkan mot brott och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samordnad utbetalning från statliga och kommunala trygghetsystem och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kartläggning av problemet med tystnadskulturer i myndigheter och kommuner och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationell stödfunktion till socialtjänstären med särskild hotbild och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om folkbokföring och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Tullverkets ansvar att agera vid misstanke om att stöldgods är på väg ut ur landet och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stickprovsbaserade kontroller hos Tullverket och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om operativt mandat för Europol och tillkännager detta för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Europol ska ha befogenhet att lägga in information i SIS (Schengen Information System) och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade befogenheter för Eurojust och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svenskt medlemskap i Eppo och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka brottskatalogen som omfattas av EU-rätten och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brottsbekämpande samarbete med EU:s grannländer och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om provokativa åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om falska uppgifter i polisförhör och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för övergrepp i brottsak, mened och skyddande av brottsling och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra övergrepp i brottsak mot barn till eget brott med strängare straffskala och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad användning av kontaktförbud för brottsmisstänkta och deras närstående, såsom gängmedlemmar, och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om domstolslokaler och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet till begränsning av allmänhetens tillgång till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa förbudet mot beslag av sms och andra meddelanden mellan närstående och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemliga tvångsmedel vid de allvarligaste brotten ska möjliggöras i fler fall än i dag och tillkännager detta för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsgivning vid beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ska knytas till person och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsgivning vid beslut om hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter ska knytas till person och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning i synnerligen brådskande fall och tillkännager detta för regeringen.

55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett avskaffande av nämndemän i hovrätt och kammarrätt och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjt minimistraff för grovt våld mot tjänsteman och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalisering av försök till ringa stöld och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjt minimistraff för rån, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, utpressning och grov utpressning och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om höjt straff för överlåtelse av narkotika och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att straffen för grova vapenbrott samt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor liksom tillhörande smugglingsbrott ska skärpas så att de ligger i nivå med vad som gäller för motsvarande grova narkotikabrott och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förverkande och utvidgat förverkande och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om penningtvätt och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statens försäljning av utmätt eller beslagttaget gods som typiskt sett har koppling till brottslig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utnyttjande av olycka eller samhällskris som straffskärpningsgrund och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införande av ett tortyrbrott och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i grunden reformera dagens system för straffmätning vid flerfaldig brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffmätningen vid återfall i brott och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om generellt förlängda preskriptionstider och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avskaffad preskriptionstid för alla sexualbrott mot barn under 18 år och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om påföljdssystemet för personer som begår brott under inflytande av psykisk störning samt utredning om eventuellt införande av förvaring som påföljd och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvisning på grund av brott och tillkännager detta för regeringen.

75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om verkställighet av utvisning på grund av brott och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagen om särskild utlänningskontroll och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om upprepat rattfylleri och olovlig körning och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om eftersupning och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sållningsprov för narkotika i trafiken och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föraransvar vid ofredande och liknande brott då de begås från fordon och tillkännager detta för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om systematiskt stöd till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om brottsofferfrågor i polisens lokala operativa arbete och tillkännager detta för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reformerade skadeståndsregler och tillkännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Brottsoffermyndighetens förutsättningar att aktivt bevaka fordringar och tillkännager detta för regeringen.
85. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reglerna för ersättning för frihetsberövande i det fall då den brottsmisstänkte får en lagakraftvunnen dom emot sig, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
86. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avhopparverksamhet och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa principen om automatisk villkorlig frigivning och tillkännager detta för regeringen.
88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalisering av rymning och avvikelse från permission och tillkännager detta för regeringen.
89. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera arbetet med att få fler avtal med länder för att personer som inte är svenska medborgare ska avtjäna sitt straff i hemlandet och tillkännager detta för regeringen.
90. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samverkan med socialtjänst och civilsamhället inför frigivning från kriminalvårdsanstalt och tillkännager detta för regeringen.
91. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om säkerheten för anställda inom Kriminalvården inklusive frivården och tillkännager detta för regeringen.
92. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om före detta kriminellas möjligheter att komma ut på den ordinarie arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det fria samhället kräver en fungerande rättsstat. Rättstrygghet är en frihetsfråga.

Tillvaron krymper för den som inte känner trygghet. Att veta att polisen kommer när det verkligen behövs, att känna sig trygg i sitt bostadsområde, att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vardagen.

De kriminella miljöerna växer i Sverige, och det dödliga våldet i den kriminella miljön likaså. Jämfört med andra länder är Sverige ett jämförelsevis tryggt land, men den grova brottsligheten utvecklas på ett allvarligt sätt och Sverige är unikt bland Europas välfärdsländer vad gäller förekomsten av sprängningar. Allmänhetens upplevda trygghet i samhället har minskat, något som visas av utvecklingen i den nationella trygghetsundersökningen (NTU), en frågeundersökning som sedan 2006 utförs årligen av Brottsförebyggande rådet. Efter många år av ökande trygghet vände kurvorna åt fel håll år 2016, och i 2020 års mätning är den upplevda otryggheten den högsta uppmätta hittills för både kvinnor och män.

Polisen har identifierat 60 områden i Sverige där det finns påtagliga problem med kriminella nätverk, och det finns 22 särskilt utsatta områden där kriminella grupper upprättat parallella maktstrukturer. Våldsbrottsligheten är omfattande, och det grova dödliga våldet kopplat till skjutningar och sprängdåd i samband med gängbrottslighet har eskalerat till ett av våra stora samhällsproblem. Till detta ska fogas bidragsbrott, skattefusk och smuggling av sprit och tobak. I spåren av detta växer otryggheten generellt och brottsligheten ökar i dess spår. Det gäller särskilt de utsatta områdena, där det finns många ungdomar som riskerar att dras in i omfattande kriminalitet i de organiserade gängerna.

Sverige förtjänar bättre. Barn och unga ska inte behöva växa upp till att rekryteras in i gängbrottslighet. Alla ska kunna leva i förvisningen om att rättsstaten finns där när det verkligen behövs. Och ingen ska behöva uppleva att makten över det egna bostadsområdet glider över i händerna på kriminella som vill skapa sig zoner där de ostört kan utöva sin brottslighet.

Statens förmåga att garantera tryggheten är fundamental för varje människas frihet. Det handlar om att friheten säkras genom lagen och dess upprätthållande i hela landet – en lagbunden frihet. Den går långt tillbaka i vår rättstradition, till de första landskapslagarna som yttrade att land ska med lag byggas, inte med våldshandlingar. Därför menar vi att en av de allra viktigaste liberala uppgifter som vårt samhälle står inför är att återupprätta rättsstaten. När kriminella klaner eller gäng börjar kontrollera rättsskipning eller begränsa människors frihet så hotas själva samhällskontraktet. Nu menar vi att det är dags för ett omtag av svensk rättspolitik, där fokus ligger på brottsoffren och på att förhindra att nya brottsoffer skapas. Det är en liberal rättspolitik som står upp för individens rätt att inte utsättas för våld, övergrepp och annan kriminalitet. Det är ett Sverige som står på brottsoffrens sida.

Återupprättandet av rättsstaten kommer att kräva omfattande och långsiktiga reformer. Liberalerna kommer att vara pådrivande för att alla som bor i Sverige ska få den grundläggande trygghet och frihet från våld och kriminalitet som de har rätt till.

I denna motion presenterar vi Liberalernas övergripande politik gällande polis, åklagare, domstolar och kriminalvård samt brottförebyggande arbete, brottsofferfrågor, processrätt och skadestånd. Därtill läggs särskilda motioner om unga lagöverträdare, hedersrelaterat våld och förtryck, mäns våld mot kvinnor och sexualbrott samt terroristbrott och våldsbejakande extremism.

Fler poliser – med högre lön och effektivare verktyg

Varje dag gör tusentals polisanställda ovärderliga insatser. Men bland poliser finns också en växande frustration över att man inte ges rimliga förutsättningar att sköta sitt jobb.

Svensk polis möter samtidigt utmaningar av ett nytt slag. Den organiserade brottsligheten biter sig fast, det finns tecken på att fler personer har kopplingar till organiserade nätverk än vad som hittills antagits och Sverige ligger i Europatoppen för sprängningar och skjutningar. I en aktuell studie från Institutet för framtidsstudier beräknas över 15 000 personer i Sverige ha kopplingar till olika former av organiserad brottslighet och extremism. En annan utmaning är de nya former av brottslighet på nätet som är svårutredda och snabbt växande.

Det behövs omfattande insatser där polisens arbete hänger ihop med vad som görs i skola, socialtjänst och en integrationspolitik för jobb. Kommunerna måste få ett nationellt uppdrag att faktiskt också vara brottsförebyggande och inte bara trygghetsskapande. Men poliserna måste både bli fler och få skarpare verktyg i kampen mot brotten.

En stor satsning pågår nu för att öka antalet polisanställda med 10 000 fram till utgången av år 2024. Liberalernas bestämda uppfattning är att detta ska ske med bibehållna proportioner mellan poliser och civilanställda, dvs. huvuddelen av personalökningen ska åstadkommas i form av fler poliser i tjänst. För Liberalerna är det också centralt att ökningen får genomslag i hela Sverige – både på landsbygden och i storstädernas utsatta miljöer.

Trots denna utbyggnad har Sverige fortfarande en låg polistäthet. Det råder i dag en skriande polisbrist. När platser på polisprogrammet fortsatt står tomma framstår målet om 10 000 fler polisanställda 2024 som allt svårare att nå.

Den enskilt viktigaste satsningen för att på såväl lång som kort sikt stärka Polismyndighetens attraktivitet, och därmed kompetensförsörjningen, är att stärka polislönerna. Det måste synas i lönekuvertet att samhället uppskattar de insatser som poliser varje dag uträttar i samhällets tjänst, inte sällan i miljöer och sammanhang där de utsätts för risker till liv och hälsa. För att åstadkomma det krävs mer än regeringens generella satsningar. I Liberalernas budgetalternativ för 2022 har vi därför öronmärkt medel för en riktad satsning på höjda polislöner.

Polismyndigheten konstaterar i sitt budgetunderlag till regeringen att åldersgruppen 25–34 år, som är högstintressant att rekrytera till polisyrket, är ”mycket mottaglig för ekonomiska incitament” men att lönenivåerna för poliser inte kan mäta sig med vad de kan få på arbetsmarknaden i övrigt. ”Detta leder till att många av rent ekonomiska skäl har svårt att växla över till en polisiär karriär”, framhåller Polismyndigheten.

Lönesättningen i Sverige är i allt väsentligt en fråga för arbetsmarknadens parter. I detta fall behövs politiska initiativ eftersom staten är monopolarbetsgivare. Lönesättningen ska även i fortsättningen vara individuell, men Liberalernas satsning motsvarar fullt utbyggd i genomsnitt 2 700 kronor i höjd månadslön för en polis.

Även efter den utbyggnad av polisen som nu pågår har Sverige en relativt liten polisstyrka i förhållande till sin befolkning. Bortom 2025 behöver polisen fortsätta att byggas ut så att Sverige på sikt når det europeiska snittet. Det motsvarar en polistäthet på cirka 300 poliser per 100 000 invånare, det vill säga cirka 33 000 poliser mot dagens drygt 20 000 poliser. Utbyggnaden ska ske successivt. I utsatta bostadsområden där brottsligheten är särskilt hög är en kontinuerlig polisenärvaro i vardagen av avgörande betydelse.

Vid sidan av höjda polislöner behövs också andra förbättringar av arbetsvillkoren som gör polisyrket attraktivare för de allra bästa krafterna. Detta handlar bland annat om förbättrade karriärvägar, stärkt fokus på den yttre och den utredande verksamheten och minskad internbyråkrati.

En synligare polis

Ett viktigt mål med polisorganisationsreformen 2015 var att skapa en synligare polis som arbetar närmare medborgarna. Utfallet hittills har inte infriat förväntningarna. Det tog lång tid innan befattningarna som kommunpoliser var i princip färdigbemannade. Vad gäller områdespoliser finns fortfarande mycket att åtgärda. Detta har lett till att polisens förmåga att arbeta med lokala problem tillsammans med lokalsamhället inte stärkts utan snarare minskat. Det är ytterst angeläget att nu fortsätta arbetet för att polisens synlighet i lokalsamhället verkligen ska öka.

Riksrevisionen har i en rapport (RiR 2020:20) granskat Polismyndighetens arbete i utsatta områden och funnit brister. Särskilt anmärkningsvärt är att Riksrevisionen konstaterar att målet om en områdespolis per 5 000 invånare fortfarande inte är infriat i så mycket som en tredjedel av de lokalpolisområden som har utsatta områden. Den långsamma och ofullständiga utplaceringen av områdespoliser är ett problem som Liberalerna sedan lång tid har fäst uppmärksamheten på och där riksdagen också med bifall till motionsyrkanden från Liberalerna har riktat tillkännagivanden till regeringen. Med stor oro konstaterar vi att det fortfarande nästan sju år efter den stora polisorganisationsreformen återstår mycket att uträtta för att områdespoliserna, som ska arbeta lokalt med att knyta kontakter i lokalsamhället, förebygga brott och bidra till trygghet i sitt område, ska finnas i tillräcklig utsträckning.

Arbetet i yttre tjänst måste uppvärderas

Enligt uppgifter som offentliggjordes av Polistidningen i september 2020 visade Polismyndighetens interna statistik att antalet poliser med anställning i yttre tjänst minskade från 9 226 i december 2015 till 9 049 i december 2019. Det är oroväckande att denna utveckling kunnat pågå samtidigt som antalet poliser har börjat öka.

Arbetet med att få ut fler synliga poliser i yttre tjänst kräver poliser som är besjälade av att arbeta ute bland medborgarna. Inom svensk polis finns många sådana skickliga, engagerade poliser. Tyvärr möter dessa medarbetare alltför ofta en internkultur där det ses som mer prestigefyllt att arbeta i inre tjänst. Arbetsgivaren har också varit alltför dålig på att se de poliser som gör en viktig insats i yttre tjänst och som vill stanna kvar där. Därför är det en viktig arbetsgivarfråga att synliggöra och ge erkännande åt det viktiga arbetet i yttre tjänst.

Bättre polisarbete genom fler civila och utbyggda stödfunktioner

Utbildade poliser ska ägna arbetstiden åt det som kräver polisiär kompetens: att förebygga, utreda och ingripa mot brott. Därför behövs mer civilanställd personal som gör att den polisutbildade personalen kan avlastas andra arbetsuppgifter, till exempel skrivtjänster, vakthållning i arrest eller receptionsbemanning. Likaså behövs fler civila specialistutredare, till exempel inom miljö-, eko- och it-brott, och förbättrade stödfunktioner i form av bl.a. forensiska utredningar och rättspsykiatrisk verksamhet.

En utbyggnad av poliskårens storlek behöver gå hand i hand med en förstärkning av den civila personalen. De civilanställda i polisen kan vara utredare med specialistkunskaper om brottstyper eller en viss teknik, men det kan också handla om administrativ personal som stöder poliserna i deras löpande arbete.

Få saker kan vara så integritetskränkande för den enskilde som att utsättas för ett brott. Inbrott i bostäder, förråd och fordon, skadegörelse på personlig egendom och stöld är exempel på så kallade vardagsbrott som bidrar till otrygghet och påverkar människors liv även när det materiella värdet är lågt på det som gått förlorat. Nationellt forensiskt centrum och Rättsmedicinalverket är avgörande för polisens utredningsarbete. Polisen ska alltid göra utredningsinsatser för att om möjligt säkra teknisk bevisning eller annan information som kan knyta en gärningsman till brottet, även sedan lång tid har gått.

En tillgängligare polis i vardagen

Polisen behöver bli mer tillgänglig för allmänheten. Det kan inte finnas en polisstation överallt, men däremot ska väntetiderna för den som kontaktar polisen kortas. Brott och iakttagelser ska enklare kunna rapporteras via sms, mms och sociala medier. Polisen ska kunna garantera en viss uttryckningstid vid allvarliga brott.

Polisen ska finnas och markera närvaro där brotten begås, på de tider då brotten begås. Mobila poliskontor gör att polisen lättare kan arbeta flexibelt. Till exempel kan de fylla en viktig funktion på platser i städer där många brott begås kvällstid eller för att höja närvaron på turistorter under säsong. I utsatta bostadsområden där brottsligheten är särskilt hög är en kontinuerlig polisnärvaro i vardagen av avgörande betydelse för att bryta onda cirklar och ta ifrån gängen makten över det offentliga rummet.

Polis med insyn och ansvarsutkrävande

Svensk polis har fått historiskt stora resurstillskott under senare år. Utvecklingen i brottsuppleringen har inte följt efter. Politiken behöver fortsätta att ge polisen de redskap som behövs för en fungerande brottsbekämpning, men det är också viktigt att stärka resultatuppföljningen och ansvarsutkrävandet. Allmänhetens insyn ska underlättas genom lätt åtkomlig statistik om läget i den egna kommunen eller stadsdelen. Såväl brottsutvecklingen som enskilda händelser kan med fördel diskuteras i kommunfullmäktige med polisedningen i öppna utfrågningar.

Polisen och Kriminalvården är bland de få centrala samhällsfunktioner som inte har en särskild tillsynsmyndighet. Inom sjukvård och socialtjänst finns Inspektionen för vård och omsorg (IVO), inom socialförsäkringsområdet Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) och så vidare. En tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård skulle förbättra systemtillsynen och möjliggöra en oberoende granskning. Frågan var föremål för utredning i samband med den stora polisorganisationsreformen 2015, och ett konkret förslag till tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård togs också fram av polisorganisationskommittén (SOU 2015:57). Frågan blev dock inte föremål för lagstiftning. Liberalerna anser att det är angeläget att frågan prövas på nytt. En förbättrad extern tillsyn skulle, rätt utformad, bidra såväl till ökad effektivitet som stärkt rättssäkerhet.

Renodla arbetsuppgifterna

Arbetsförhållandena för poliserna måste prioriteras. Det är inte rimligt med dagens situation där polisen hela tiden påförs nya uppdrag utan tillräckliga resurser och utan att

andra uppdrag upphör. Polisen måste ges förutsättningar att använda sin arbetstid så effektivt som möjligt. I dag binds tusentals polisarbetstimmar av uppgifter som borde ha utförts av andra eller som alls inte borde ha legat hos polisen.

Det är inte rimligt att utbildade poliser ska ansvara för arbetsuppgifter i arrester m.m. där inte polisiär kompetens krävs. Den kraftfulla utbyggnad av polisväsendet som nu pågår kan frigöra värdefull polisarbetstid genom att fler civilanställda anställs.

Politiken kan bidra till förändring genom att överföra fler uppgifter från polisen till andra myndigheter: tillståndshantering, passhantering, transporttjänster åt andra myndigheter med mera. Det finns också uppgifter som kan avvecklas.

Liberalerna vill flytta vissa tillståndsärenden till kommuner eller avskaffa dem helt. Till exempel är det polisen som i dag ansvarar för tillståndsgivning för försäljning på offentlig plats eller för att sätta upp plakat eller ställa upp byggnadsställningar, byggsäckar, containrar eller liknande på offentlig plats. Detta är typiskt sett uppgifter som kommunerna bättre borde kunna hantera. Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande med denna innebörd under riksdagsåret 2019/20, men regeringen har ännu inte återkommit till riksdagen. Vi lägger därför i år ett nytt yrkande och förväntar oss att regeringen nu snarast fullföljer riksdagens beställning.

Kravet på polistillstånd för danstillställning bör slopas, vilket riksdagen också har tillkännagivit. Så sent som 2019/20 upprepade riksdagen sin mening i ett nytt tillkännagivande, men regeringen har ännu inte återkommit till riksdagen. Vi lägger därför i år ett nytt yrkande och förväntar oss att regeringen nu snarast fullföljer riksdagens beställning. På samma sätt finns det ingen anledning att kräva polistillstånd av den som vill driva hotell och pensionat. Sådana regler bör helt enkelt slopas.

Riksdagen gjorde redan hösten 2017 ett tillkännagivande om att den tidigare nedlagda utredningen om renodling av polisens arbetsuppgifter borde återupptas senast den 1 mars 2018. Någon sådan utredning har dock inte tillsatts, vilket ledde till att riksdagen 2019/20 med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna förnyade ett tillkännagivande om fortsatt renodling av polisens arbetsuppgifter. Ändå har regeringen inte vidtagit några åtgärder för att på ett strukturellt plan göra en översyn över vilka uppgifter utöver de ovan nämnda som polisen kan avlastas. Liberalerna anser att det nu brådskar för regeringen att vidta nödvändiga åtgärder för att fortsätta renodlingen av polisens arbetsuppgifter.

Andra samhällsinstitutioner kan avlasta polisen genom att förbättra sina egna insatser. Ett mycket viktigt exempel är psykiatrin. Att möta personer i svår psykisk kris, ofta i situationer där det föreligger hög risk för suicid, är en stor del av polisvardagen. Förbättrad tillgänglighet till psykiatrin ger först och främst en vinst i form av minskat mänskligt lidande, men det är också något som påtagligt avlastar polisen arbetsuppgifter. Verksamheten med så kallade psykiatriambulanser som rycker ut till människor i akut psykisk kris är ett konkret exempel på saker som förbättrar hjälpen och samtidigt underlättar i polisens arbetsvardag.

En mycket arbetskrävande uppgift som fortfarande ligger hos polisen är att bistå med handräddning av personer som blir föremål för ingripande enligt lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). En polis eller ordningsvakt kan fatta beslut om att omhänderta en person som är så berusad eller påverkad att han eller hon inte kan ta hand om sig själv. Lagstiftarens avsikt har ursprungligen varit att dessa personer normalt ska föras till en vårdinstans för tillnyktring, men i praktiken förs de flesta till polisens arrestlokaler där det långt ifrån alltid finns speciella tillnyktringsrum.

Arbetet med att skjutsa personer som omhändertagits enligt LOB till sjukhus eller arrest slukar i dag tusentals polisarbetstimmar varje dygn. Om en berusad eller påverkad person är våldsam kan det naturligtvis vara nödvändigt för polis att gripa in, men i många fall är personen samarbetsvillig eller så påverkad att polisens enda uppgift blir att föra in personen i ett fordon och skjutsa honom eller henne till den avsedda adressen. Det kan andra göra.

Vi vill därför göra en översyn av lagstiftningen för att se om ansvaret för att transportera personer som omhändertagits enligt LOB i högre utsträckning kan innehas av andra. Detta ska i så fall gälla de fall då en person inte bedöms vara våldsam eller på annat sätt farlig för sig själv eller andra. Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande med denna innebörd under riksdagsåret 2019/20, och Ordningsvaktsutredningen föreslog tidigare i år en lagändring som gör det möjligt för polisen att där så är lämpligt låta ordningsvakter ansvara för transporterna till den plats som Polismyndigheten anvisar. Vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål presenterar färdiga lagförslag på riksdagens bord.

Ny roll för ordningsvakter

Det tar tid att utbilda fler poliser och få totalt 10 000 fler polisanställda i tjänst. De kommunalt anställda ordningsvakterna – trygghetsvakterna – utgör därför ett värdefullt komplement till polisens verksamhet. I exempelvis liberalt styrda Landskrona har kommunala trygghetsvakter haft god effekt och bidragit till ökad trygghet. Kommunala trygghetsvakter samverkar med polisen och bidrar till trygghet på gator och torg. Liberalerna vill se en väsentligt utökad roll för de kommunala trygghetsvakterna och anser därför att erfarenheterna från deras verksamhet i dag ska spridas. I Liberalernas budgetalternativ för 2022 föreslår vi ett riktat statsbidrag för att medfinansiera fler kommunala trygghetsvakter.

Liberalerna har en längre tid arbetat för att det offentliga i högre utsträckning ska använda sig av ordningsvakter som sekundär förstärkning av de trygghetsskapande insatserna, vid sidan av polisen som behåller det primära ansvaret. Redan i dag förordnar polisen i vissa fall ordningsvakter för att vara polisens förlängda arm och bidra till ordning och trygghet.

För att öka tryggheten på utsatta platser, till exempel hotade byggnader eller orosfyllda platser, vill vi att fler ordningsvakter ska kunna bistå under ledning av utbildade poliser. De ordningsvakter som hyrs in av polisen ska tjäna som en komplettering till polisens egna resurser samt de ordningsvakter som anlitas av kommuner eller privata aktörer. Ordningsvakterna kan delta i polisens utsättningar och få del av polisens aktuella information och planerade insatser. Fler ordningsvakter som hyrs in direkt av polisen kan till exempel öka tryggheten vid byggnader som är utsatta för hot (t.ex. flyktingboenden, synagogor eller moskéer) eller bidra till ordningen vid demonstrationer, derbyn och andra tillfällen när det finns risk för ordningsstörningar.

Lagstiftningen om ordningsvakter är i stort behov av modernisering. Bland annat bör det finnas möjlighet att ge ordningsvakter ett förordnande som handlar om ett större geografiskt område än vad som i dag är möjligt. I vissa fall kan det vara lämpligt att förordna ordningsvakter för en hel kommun. Detta handlar inte om att ordningsvakterna ska överta polisens roll i dessa områden, utan om att de ska bidra till ökad trygghet genom närvaro och patrullering på offentliga platser.

Ordningsvakter, skyddsvakter och väktare har en viktig roll för att bidra till ordning och trygghet. Lagstiftningen är dock omodern och i stort behov av reformering. Frågan om vilka befogenheter som t.ex. en ordningsvakt ska ha hänger nära ihop med lämplighetsprövningen och utbildningskraven för yrket. Vi utesluter inte att ordningsvakter kan ges ökade befogenheter, men en absolut förutsättning är i så fall att utbildningskraven skärps. Likaså behöver kontrollen av aktörerna i dessa branscher, på både individ- och företagsnivå, skärpas så att det finns ett starkt skydd mot oseriösa eller kriminella krafter. Det måste finnas starka sanktionsmöjligheter mot företag som inte sköter sig. Likaså behöver det uppmärksammas att så kallade entrévärdar bland oseriösa aktörer inom krog- och klubbnäringen används som ett sätt att kringgå det faktum att personer med kriminella kopplingar nekas förordnande som ordningsvakt. Samma personer kan då i stället anställas i det oreglerade yrket entrévärd och i praktiken fungera som informell ordningsvakt.

Ordningsvaktsutredningen presenterade tidigare i år ett förslag till ny lagstiftning (SOU 2021:38). Vi konstaterar att många av de frågor som nämns här ovan tas upp i utredningen men att kompletteringar också behövs. Bland annat kan det ifrågasättas om den föreslagna nya lagstiftningen är tillräckligt tydlig när det gäller att ordningsvakter ibland kan behöva förordnas för ett större geografiskt område. Liberalerna anser att det är viktigt att ny lagstiftning efter sedvanlig beredning kommer på plats så snart som möjligt.

Beredskapspolisen en del av framtidens polis

Det behövs en ny och modern beredskapspolis. Beredskapspolisen var ursprungligen en del av civilförsvaret men flyttades 1986 till en särskild organisation. Efter det kalla krigets slut bantades beredskapspolisen till 1 500 personer, som genomgick en kortare grundutbildning och därefter repetitionsutbildning vartannat år.

Beredskapspolisen kunde hjälpa till med bevakningsuppgifter, transporter, räddningstjänst och tillträdesskydd och bistå med att upprätthålla ordning vid olyckor, översvämningar och störningar i infrastruktursystemet med mera. Däremot fick beredskapspolisen efter 2009 inte delta i polisverksamhet där det fanns en påtaglig risk för att de kunde komma att använda våld mot enskilda. Även om beredskapspolisen sällan kom till användning bedömdes organisationen fungera mycket väl.

År 2012 avvecklades beredskapspolisen. Det var ett felslut. I vissa mycket ansträngda lägen, där hela samhällsorganisationen sätts på prov, måste man kunna kalla in förstärkningar. Även Försvarsberedningen har pekat på behovet av att återskapa en polisreserv att använda vid samhällskriser. Vid t.ex. det mest ansträngda skedet av flyktingkrisen 2015 eller de stora skogsbränderna 2018 hade beredskapspolisen kunnat bidra, men vi vill också att beredskapspolisen fungerar som en flexibel förstärkning även i vardagen. Det kan exempelvis handla om att beredskapspoliser ska kunna hjälpa till att patrullera i bostadsområden eller områden på landsbygden som drabbats av stöld- och inbrotts-turnéer.

Liberalerna vill skapa en modern beredskapspolis, som ska kunna kallas in i fler situationer än förut. Tjänstgöringen ska bygga på frivillighet och tidsbegränsade kontrakt för personer som har detta som ett åtagande vid sidan av sitt ordinarie arbete. Beredskapspolisen ska stå under befäl av polisen.

Gör polisutbildningen mer attraktiv

Polisyirket har en av de mest komplexa yrkesroller som finns. Det handlar om teoretiska kunskaper i juridik, psykologi eller sociologi. Men det handlar också om polisyrkets praktiska sidor: stresstålighet, fysisk och psykisk kondition, initiativförmåga, intresse för människor, inlevelseförmåga och värme.

I takt med att samhället

arbetsgivaren inte tar tillvara deras kompetens på bästa sätt. Liberalerna anser att förändras har också polisrollen blivit annorlunda jämfört med förr, och det är självklart att polisutbildningen behöver förändras i takt med detta. Men samtidigt får polisyrkets unika kombination av akademisk teori och praktiskt vardagskunnande inte gå förlorad.

I dag bedrivs polisutbildningen som uppdragsutbildning vid fem av landets lärosäten, något som säkerställer att den bedrivs med nära anknytning till en forskningsmiljö. Det är positivt att de studerande vid flera utbildningsplatser kan tillgodoräkna sig akademiska poäng för de teoretiska utbildningsmomenten och därmed ta ut högskoleexamen. Detta är något som borde kunna ske vid alla utbildningsplatser. Att däremot ytterligare akademisera polisyrket genom att göra om utbildningen till en ren högskoleutbildning skulle riskera att driva på en utveckling där alltför många poliser hamnar bakom skrivbord i stället för att synas ute i människors vardag.

Liberalerna anser att både det inre och det yttre polisarbetet behöver värdesättas. Båda är absolut nödvändiga för att polisen ska kunna fullgöra sin vitala samhällsuppgift: att förebygga och ingripa mot brott och bidra till medborgarnas trygghet. Sveriges poliser förtjänar en polisutbildning som har god akademisk anknytning men även ger större möjligheter än i dag att träna sig för det praktiska arbetet.

Liberalerna är positiva till att det utvecklats en så kallad funktionsinriktad polisutbildning, som fungerar som ett snabbspår för den som har en akademisk examen i botten och vill vidareutbilda sig till polis. En viktig målgrupp för denna utbildning är civilanställda inom myndigheten. Ytterligare åtgärder behövs för att denna funktionsinriktade utbildning ska få större genomslag. Det finns även behov av en bredare palett av kompletteringsutbildningar för personer som återkommer till polisyrket efter en längre period i andra verksamheter och som behöver uppdatera sina kunskaper. Ytterligare varianter i polisutbildningen kan övervägas, till exempel utbildningsgrenar med särskild inriktning mot yrkets praktiska respektive teoretiska aspekter.

För att fler ska söka sig till polisyrket behövs också en bättre övergång från utbildningsperioden till yrket som polis, till exempel genom tidigare besked om tjänstgöringsort. Det behövs åtgärder som kan underlätta för polisaspiranter att placeras nära familj och bekanta om det går. Även frågan om lokal eller regional rekrytering måste underlättas för att inte tappa kompetens på mindre orter.

Polisutbildningarna är en högskoleanknuten uppdragsverksamhet. Det behövs en löpande extern tillsyn och utvärdering av polisutbildningarnas kvalitet, vid sidan av de uppföljningar som Polismyndigheten gör i rollen som beställare.

Poliser behöver också bättre förutsättningar att vidareutbilda sig och växa i sin yrkesroll. Då kommer fler att vilja stanna i yrket. I en Novusundersökning genomförd för Polisförbundets räkning svarade 55 procent av de tillfrågade poliserna att de inte fått någon vidareutbildning alls det senaste året. 92 procent vill utvecklas i sin yrkesroll. 61 procent säger att poliser ska ges bättre möjligheter till kompetensutveckling och kvalificerad vidareutbildning.

Det brottsförebyggande arbetet

Det brottsförebyggande arbetet behöver långsiktighet och förankring i den lokala miljön där arbetet bedrivs. Därför har kommunerna och andra lokala aktörer en nyckelroll i det brottsförebyggande arbetet.

Polisens samarbete med andra aktörer på lokalplanet behöver utvecklas, och både polis och kommuner behöver öka sitt samarbete med civilsamhället. Brottsförebyggande arbete och stöd till brottsoffer är områden där frivilligkrafter gör ovärderliga insatser. Alla kommuner ska ha samarbete med en lokal brottsofferjour, vare sig den finns inom kommunen eller i närområdet. Polisen ska bygga upp mer samarbete med volontärkrafter, både föreningar och enskilda. Kommunen ska samarbeta med föreningslivet, församlingar och samfälligheter i det brottsförebyggande arbetet, oavsett om detta sker inom ramen för ett lokalt brottsförebyggande råd eller på annat sätt.

Förtydliga kommunernas brottsförebyggande ansvar

Lagen behöver förtydligas så att kommunerna får en uttalad uppgift att arbeta brottsförebyggande inom sina ansvarsområden. I dag finns det bestämmelser i socialtjänstlagen som belyser ansvaret för stöd till brottsoffer, och kommunerna har också ett särskilt ansvar för unga. Däremot finns det skilda uppfattningar inom kommunsektorn om hur långt kommunernas ansvar sträcker sig för de brottsförebyggande insatserna i stort.

För att skapa och upprätthålla tryggheten lokalt måste det finnas en samverkan där både kommun och polis deltar. Polismyndighetens arbete med lokala samverkansavtal och medborgarlöften m.m. bör kompletteras med att kommunernas roll i det brottsförebyggande arbetet får en tydligare reglering i lag. Liberalerna har därför arbetat i flera år för att kommunernas ansvar för att bidra i det brottsförebyggande arbetet, inom ramen för sina ansvarsområden, förtydligas i lagen. Frågan har nu blivit föremål för en statlig utredning, som tidigare i år presenterade sitt betänkande (SOU 2021:49). Liberalerna anser det vara mycket angeläget att regeringen sedan inte lägger frågan i långbänk, utan att ny lagstiftning kommer på plats så snart som möjligt.

Kamerabevakning där det behövs

Rätt utformad kan kamerabevakning på särskilda platser vara en viktig trygghets- och skapande åtgärd. Detta är särskilt viktigt för att öka tryggheten i svårt brottsutsatta bostadsområden och andra miljöer där människor rör sig, till exempel stationsområden.

Liberalernas hållning är att kamerabevakning i sig inte löser alla problem, men där brottsligheten är särskilt allvarlig fyller den en viktig funktion. Detta är särskilt viktigt för att öka tryggheten i svårt brottsutsatta bostadsområden och andra miljöer där människor rör sig. Därför behöver lagen ändras för att underlätta kamerabevakning på brottsutsatta platser. Det behövs också en väl fungerande tillsyn och skarpa konsekvenser för den som missbrukar kamerabevakningsmaterial till fel ändamål.

På senare år har lagstiftningen om kamerabevakning moderniserats i flera steg. Den 1 januari 2020 slopades tillståndskravet för Kustbevakningen, polisen, Säkerhetspolisen och Tullverket. För att upprätthålla integritetsskyddet ska myndigheterna även fortsättningsvis bara få kamerabevaka om intresset väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Sedan den 1 augusti 2020 gäller inte längre något tillståndskrav för kamerabevakning i kollektivtrafiken, på flygplatser och vid bevakning av vissa spår-

områden – om syftet med kamerabevakningen är att bekämpa brott, förhindra olyckor eller upprätthålla ordningen – eller på apotek om syftet är att bekämpa brott.

Dessa förändringar har gått i rätt riktning, men fortfarande svarar inte regelverket mot de behov som finns. En stor del av trygghetsproblemen finns på allmän plats där många människor samlas. Det kan vara vid skolor och sjukhus men också på andra ställen. Kamerabevakning är ett effektivt verktyg för att öka tryggheten och säkra bevisning mot brott som tar sig uttryck på öppen gata. Kommuner bör ges samma befogenheter som polisen att inte behöva ansöka för att sätta upp kameror på allmän plats, om problem med brott och otrygghet motiverar detta. Beslut om kamerabevakning ska alltid föregås av en integritets- och trygghetsavvägning.

Polismyndigheten behöver ha tillgång till effektiva verktyg i gränsnära områden för att kontrollera misstänkta fordon och bekämpa brott. Bland annat behöver polisen få ökade möjligheter att använda sig av automatisk kamerabevakning för att identifiera fordon i gränsnära områden. Detta är ett viktigt instrument för att motverka stöldligor och andra former av gränsöverskridande organiserad brottslighet, något som vi också uppmärksammade i de rättspolitiska samtalen hösten 2019. Regeringen har därefter tillsatt en särskild utredare för att se över lagstiftningen (dir. 2020:23, 2021:43). Uppdraget ska redovisas senast den 19 november 2021. Liberalerna anser att regeringen därefter utan onödigt dröjsmål ska återkomma till riksdagen med förslag till moderniserad lagstiftning.

En öppen stadsmiljö är en trygg stadsmiljö

Vi vill ge trygghetsfrågorna en starkare ställning i stadsplaneringen. Därför behöver plan- och bygglagen ändras så att det uttryckligen framgår att den fysiska planeringen ska ha ett brottsförebyggande perspektiv. Det konkreta genomförandet beror givetvis på de lokala förhållandena och avgörs i kommunernas eget planarbete.

I städer och större samhällen bör blandade bebyggelsemiljöer eftersträvas med fler butiker i bottenvåningar av hus eller i närheten av bostadsbebyggelse. Kvällsstängda butikscentrum eller andra folktomma miljöer ska undvikas. God belysning, röjning av buskage och genomtänkt förläggning av gångvägar är andra åtgärder som förebygger brott och ökar tryggheten.

Särskilt i brottsutsatta bostadsområden är det av största vikt att öka samarbetet mellan fastighetsägare och ge det tydligare ramar. Vi vill se en svensk lagstiftning för så kallade BID (Business Improvement Districts). Bildas ett BID i ett visst område innebär det att en gemensam plan tas fram för att lyfta området långsiktigt och att det blir obligatoriskt för fastighetsägarna att medverka i detta. Vårt formella yrkande om detta ligger i annan motion och upprepas därför inte här.

Trygga mötesplatser

Trygghetsfrågorna i lokalsamhället handlar inte bara om trygghet på gator och torg eller i kollektivtrafik. Brott och ordningsstörningar i affärer är ett stort problem för många butiks innehavare, samtidigt som denna typ av brottslighet är lågt prioriterad hos polisen. Att gång på gång upptäcka samma butikstjuv utan att kunna hindra personen från att komma tillbaka till butiken måste upplevas som mycket frustrerande.

Liberalerna har medverkat till lagändringar från den 1 mars 2021 som gör det möjligt att besluta om tillträdesförbud i butiker. Även på bibliotek och i simhallar är ordningsstörningar ett stort problem. Brottsförebyggande rådet har i en rapport

(2020:10) kartlagt förekomsten och konstaterar att brott och ordningsstörningar förekommer i någon form i stort sett alla simhallar som myndigheten kontaktat. I strax under hälften av simhallarna har det förekommit våld mot antingen personal eller besökare. Närmare 80 procent av företrädarna för simhallarna bedömde att det helt eller delvis är samma personer, i huvudsak män eller pojkar, som återkommande står för de brott och ordningsstörningar som äger rum i simhallen. Förövarna bedöms i huvudsak vara straffmyndiga.

Alla bibliotek som Brå kontaktat har varit utsatta för brott och ordningsstörningar under de senaste tolv månaderna. Någon form av bråk har förekommit i nästan alla bibliotek. Även hot och trakasserier är vanligt förekommande. Cirka en tredjedel av biblioteken uppger att det förekommit våld och sexuella trakasserier under perioden.

Även bibliotekens företrädare uppskattar att det i första hand är straffmyndiga personer som ligger bakom händelserna samt att det i huvudsak handlar om män eller pojkar. Detta är en orimlig situation. Politiken behöver ge bättre förutsättningar till trygga miljöer vid offentliga mötesplatser som bibliotek och simhallar.

Riksdagen har redan tidigare, med bifall till en motion från Liberalerna, gjort ett tillkännagivande om att tillträdesförbud också ska kunna utfärdas för bibliotek och simhallar (bet. 2020/21:JuU13). Vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål lägger fram färdiga förslag.

Myndighetssamverkan mot kriminalitet

Den grova brottsligheten agerar på olika samhällsarenor och inriktar sig mot den typ av kriminalitet där möjligheterna till ekonomisk vinning, men också makt, ter sig bäst. För att pressa tillbaka brottsligheten måste berörda myndigheter samverka så att alla möjligheter utnyttjas för att komma åt de kriminella.

Upprinnelsen till den nuvarande myndighetssamverkan mot organiserad brottslighet finns i det initiativ mot den grova organiserade brottsligheten som alliansregeringen tog 2007. Det första uppdraget till myndigheter beslutades 2008 och samverkan har därefter successivt breddats och fler myndigheter har inkluderats.

I juni 2020 startades ett pilotprojekt inom ramen för myndighetssamverkan för att komma åt felaktig folkbokföring kopplad till organiserad brottslighet. Pilotprojektet ska bedrivas i sådana bostadsområden där myndigheterna bedömer att sådan brottslighet är eller kan antas vara särskilt förekommande. Pilotprojektet ska redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2021. Liberalerna konstaterar att detta bara ska ses som första steget och att mycket mer måste göras för att komma åt den brottslighet som är kopplad till felaktig folkbokföring.

Det finns stora möjligheter att ytterligare vidareutveckla arbetet. Som Riksrevisionen konstaterar i rapporten Myndighetsgemensamt arbete mot organiserad brottslighet – brister i styrning och uppföljning (RiR 2019:11) har regeringens styrning varit otydlig och utan samordning. Brister i uppföljningen gör dessutom att insatsernas effekter inte kan utvärderas. Riksdagen har därför gett regeringen till känna att regeringen dels på ett tydligare sätt bör säkerställa att styrningen av det myndighetsgemensamma arbetet samordnas regelbundet, dels regelbundet bör följa upp den myndighetsgemensamma verksamheten (bet. 2019/20:JuU12). Vi anser att det nu är hög tid för regeringen att återkomma till riksdagen med en redovisning.

Dagens myndighetssamverkan har kommit en bit på vägen, men den behöver ges mycket bättre förutsättningar. Flera systemreformer är då strategiska.

Till att börja med behöver sekretessreglerna ses över så att myndigheter inte hindras från att ge nödvändiga uppgifter till varandra. Lagen (2016:774) om uppgiftsskyldighet vid samverkan mot viss organiserad brottslighet ger myndigheter en generell befogenhet att trots sekretess lämna över uppgifter till en annan myndighet om det behövs för den mottagande myndighetens deltagande i en särskilt beslutad samverkan för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. Sådan uppgiftsöverlåtelse får bara ske om brottsligheten är av allvarlig eller omfattande karaktär och om den bedrivs i organiserad form eller systematiskt av en grupp individer. Det finns anledning att analysera om denna generalklausul behöver förstärkas ytterligare. För att komma åt organiserad brottslighet eller systematisk brottslighet som begås av en grupp individer kan det t.ex. vara angeläget att ge myndigheter möjlighet att utbyta uppgifter om all slags brottslighet som begås av grupperingen eller nätverket i fråga. Vi är också öppna för att utbytet av uppgifter ska kunna ske mellan fler myndigheter än i dag, något som regeringen äger makt att avgöra. Det räcker inte med att granska utbetalningar från statliga system, utan även felaktiga utbetalningar som går till kriminella personer via kommunala system måste granskas. Självgranskningar av socialtjänsten i Södertälje visar på ett stort behov av granskning av socialtjänstens beslutsunderlag. Vi menar att även utbetalningar som sker efter beslut av socialtjänsten bör ingå i myndighetens granskning, inte minst rörande försörjningsstöd.

Gemensamma tillslag från flera myndigheter samtidigt möjliggör att tillfoga en kriminell verksamhet maximal ekonomisk skada utifrån den lagstiftning som är lämplig. Regleringsbrev bör skärpas för att myndigheter i högre grad ska initiera samlade insatser för att dra nytta av lagar och regler för miljö, tobak, alkohol, brandsäkerhet, bygglov, tull, livsmedel, skatter m.m. i arbetet mot narkotikahandel, vapen eller prostitution. Det behöver genomföras en översyn av sekretessregler som förhindrar eller försvårar samverkan.

Vidare behöver de offentliga utbetalningssystemen göras mycket robustare för att motverka att kriminella individer exploaterar olika trygghetssystem. Utredningen om samordning av statliga utbetalningar från välfärdssystemen har i sitt betänkande (SOU 2020:35) föreslagit att alla statliga transfereringar till enskilda ska ske via ett och samma transaktionskonto, oavsett vilken myndighet som beslutat om utbetalningen. Det är visserligen ett bra första steg, men utredningen lämnar inga förslag om huruvida även utbetalningar från kommuner och regioner ska kunna samordnas via samma transaktionskonto. Det är angeläget att även detta utreds, eftersom det enligt utredningens bedömning inte finns något som tyder på att den kommunala välfärden skulle vara drabbad av felaktiga utbetalningar i mindre utsträckning än den statliga välfärden. På kommunal nivå handlar det bland annat om bidragsbrott gällande ekonomiskt bistånd och om medvetet fusk gällande personlig assistans. I båda dessa fall handlar det om brottslighet som dels är allvarlig i sig, dels drabbar trygghetssystem som är till för att ge stöd och ökade möjligheter till individer som är i stort behov av det allmännas stöd. Att komma åt fusk i dessa system är alltså en viktig socialliberal uppgift.

Liberalerna anser således att det är viktigt att även utbetalningar från kommuner och regioner ingår i systemet. Genom ett samlat transaktionskonto blir det mycket lättare att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar.

Hot mot tjänstemän inom myndigheter och kommuner

Kriminella nätverk får aldrig tillåtas att påverka myndighetsbeslut genom påtryckningar. Därför måste larmsignalerna om att så sker, bland annat genom den uppmärksammade rapporten från Göteborgs stad om att en tystnadskultur breder ut sig till följd av hot mot tjänstemän i stadens förvaltningar, följas upp med lagändringar och en statlig nationell kartläggning av problemens omfattning. Vi vill ge uppdrag till Brottsförebyggande rådet att kartlägga hur brett problemet med tystnadskultur är i Sverige. Vidare måste myndigheten ta fram en kunskapsöversikt över hur man kan upptäcka, kartlägga och motverka brott som offentligt anställda utsätts för och hur man kan motverka tystnadskulturen bland anställda.

Socialtjänstären har blivit mer komplexa och hotbilden reell. Handläggare som arbetar i direkt kontakt med enskilda, inte minst på orter och i bostadsområden där människor känner varandra kan vid risk för hot och våld behöva stöd. Det behövs en nationell stödfunktion vid utredning, beslut och verkställande. Vi vill också öka möjligheterna för kommuner att överflytta ärenden till en annan kommun för beslutsfattande där hotbilden är stor. Ett större fysiskt avstånd mellan tjänstemän och enskilda berörda minskar möjligheten att utsättas för brott och skapar en tryggare arbetsmiljö.

Stärkt folkbokföring

Den stat som inte vet var medborgarna bor blir snabbt ett offer för fusk, fel och parallellsamhällen. Ska välfärden fungera och stå skyddad från bedrägerier krävs en folkbokföring värd sitt namn. I dag förmodas ett stort antal personer vara skrivna på andra platser än där de faktiskt bor. Detta kräver en stärkt folkbokföring med både nya resurser och lagändringar.

Stärk Tullverkets befogenheter

Utförseln av stöldgods ut ur Sverige drabbar många enskilda människor och familjer, men den slår också hårt mot företag och mot svensk ekonomi i stort. Byggbranschen och handeln är några särskilt hårt drabbade sektorer i ett näringsliv som på olika sätt utsätts för stöldbrottsligheten. När de brottsbekämpande myndigheterna inte ges möjlighet att ingripa med tillräcklig kraft fräter det på tilltron till rättsstaten. För oss liberaler är det en självklarhet att privatpersoner lika väl som företagare ska kunna lita på att politiken ger rättsväsendet de redskap som behövs för att kunna möta denna brottslighet.

Tullens arbete är av stor betydelse i arbetet mot gränsöverskridande internationell brottslighet. Samtidigt är Tullverkets befogenheter att ingripa vid misstänkt utförsel av stöldgods orimligt begränsade. Liberalerna har länge arbetat för att Tullverket ska få ökade befogenheter att stoppa och kvarhålla gods och personer i väntan på överlämnande till polis. Våren 2021 antog riksdagen slutligen lagändringar om att en tulltjänsteman i samband med en tullkontroll ska kunna ingripa även vid misstanke om brott som Tullverket inte har självständig befogenhet att ingripa mot. Som huvudregel ska detta ske efter godkännande från Polismyndigheten, men i brådskande fall ska tulltjänstemannen också kunna ingripa om Polismyndighetens godkännande inte kan avvaktas (prop. 2020/21:192).

Vi välkomnar givetvis att detta steg nu har tagits, men det kommer absolut inte att vara tillräckligt för att ge Tullverket tillräckliga möjligheter att hindra stöldgods från att föras ut ur landet. En avgörande begränsning är att tulltjänstemannens rätt till ingripande även efter lagändringen bara föreligger ”i samband med en tullkontroll”. Det bör då

observeras att Tullverkets verksamhet i huvudsak är fokuserad på införselkontroller, inte utförselkontroller. För att den nya bestämmelsen ska ge möjligheter att ingripa mot en transport ut ur landet måste det alltså först föreligga någon annan orsak att göra en tullkontroll. Möjligheten att ingripa omfattar inte heller situationer när Tullverket bedriver någon annan verksamhet än just kontrollverksamhet enligt tullagen eller inregränslagen. Vi anser därför att en tulltjänstemans befogenheter att ingripa mot brott inte ska vara begränsade till situationer i samband med en tullkontroll. Med bifall till en motion från Liberalerna gjorde riksdagen våren 2021 ett tillkännagivande i denna fråga (bet. 2020/21:JuU37), och vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål tar fram färdiga förslag.

Liberalerna anser därutöver att en fortsatt lagöversyn bör göras för att stärka Tullverkets ansvar, och inte bara möjlighet, att agera vid misstanke om att stöldgods är på väg ut ur landet.

Eftersom Tullverkets befogenheter är grundade i smugglingslagen och inregränslagen bör det också vara ett självständigt smugglingsbrott att föra stulet gods över gränsen. Frågan behöver analyseras med noggrant beaktande av våra åtaganden som EU-medlem. Med bifall till en motion från Liberalerna gjorde riksdagen våren 2021 ett tillkännagivande i denna fråga (bet. 2020/21:JuU37), och vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål tar fram färdiga förslag.

Vid sidan av detta behöver Tullens möjligheter att ingripa mot stödligor och annan brottslighet också stärkas på andra sätt. Underrättelseutbytet mellan Polismyndigheten, Kustbevakningen och Tullverket behöver byggas ut ytterligare och sekretessreglerna ses över för att underlätta samordnat agerande. Likaså föreslår vi en översyn av Tullverkets behov och möjligheter till stickprovsbaserade kontroller för en effektivare brottsbekämpning, också detta med beaktande av EU-rättsliga aspekter.

I Liberalernas budgetalternativ för 2022 anvisar vi pengar för en riktad förstärkning av Tullens brottsbekämpande verksamhet. Vi är beredda att framöver göra ytterligare satsningar.

Starkare Europasamarbete

Utveckla Europol

Enligt Europol finns det 3 600 olika nätverk av organiserad brottslighet som är aktiva i EU. Deras verksamhet är ofta diversifierad, med många olika kriminella verksamheter samlade i koncernliknande strukturer. Deras organisationer blir allt mer flexibla och allt mer gränsöverskridande och deras verksamhet allt mer diversifierad. Inkomster från en typ av brott används för att investera i andra. De utnyttjar EU:s öppna gränser, den utvecklade transportinfrastrukturen och internets och mobiltelefonins möjligheter. De spelar skickligt ut olika rättssystem mot varandra.

Ungefär en tredjedel av de organiserade kriminella nätverken i EU ägnar sig åt produktion eller distribution av narkotika. Konkurrensen på narkotikamarknaderna är hög, smugglingsvägarna förändras och ligorna är innovativa och flexibla. Även människohandel och illegal vapenhantering är stora och lönsamma branscher. Den organiserade brottsligheten verkar dock inom många olika verksamhetsfält, där också miljöbrott, illegala spel, piratkopior, barnpornografi (dokumenterade sexuella övergrepp på barn) eller handel med utrotningshotade arter kan nämnas som exempel.

Gemensamma europeiska lösningar är nödvändiga för att komma åt kärnan av problemet. När illegala varor införskaftas i ett land och säljs i ett annat och pengarna göms i ett tredje blir det allt svårare att få fast brottslingarna och verkligen veta var de ska ställas inför rätta.

Med en effektiv gränsöverskridande bevisning samt en samlad polisiär kompetens ökar möjligheten att identifiera transnationella kriminella trender och mönster. Detta är ofta helt avgörande för att se den helhet som nationella myndigheter kan missa.

EU:s brottsbekämpande samarbete har stärkts på senare år. Tack vare Lissabonfördraget är rättsliga och inrikes frågor nu av EU:s ordinarie lagstiftningsförfarande, där Europaparlamentet har stort inflytande. Europol har förvandlats från ett reaktivt mellanstatligt organ till en proaktiv undersökande EU-myndighet.

Men Europol har till skillnad mot FBI i USA inte rätt att driva egna förundersökningar eller bedriva operativt arbete runt om i medlemsländerna. Uppgiften är i stället att bistå de nationella polismyndigheterna med information och specialistkompetens samt underlätta samarbete mellan de nationella myndigheterna.

Byrån har själv påpekat att det krävs ett operativt mandat för att på allvar kunna bekämpa den organiserade brottsligheten på ett effektivt sätt. Att ge Europol egna operativa befogenheter kräver dock en fördragsändring. Liberalerna förespråkar detta i samband med nästa fördragsöversyn.

Ett Europol med operativt mandat handlar för det första om att stärka samarbetet mellan de nationella poliserna, för det andra om att se till att Europol kan anställa svenska poliser för att tillsammans med kollegor runt om i Europa, inklusive den svenska polisen, bekämpa den grova och organiserade brottsligheten.

Ett tänkbart förslag vore att Europol skulle kunna ges möjligheten att runt om i medlemsstaterna anställa nationellt behöriga poliser för tjänst i Europolkontor runt om i medlemsländerna. Det skulle innebära att man exempelvis kunde skapa ett Europolkontor i Sverige där de som bedriver den operativa polisverksamheten skulle vara behöriga svenska poliser med samma krav som i den svenska polisen och följa samma regelverk. Skillnaden vore att dessa poliser skulle vara underställda Europols ledning i Haag i stället för Polismyndigheten i Sverige.

På detta vis skulle man säkra att det är svenska poliser med goda kunskaper i exempelvis svenska språket och det svenska rättssystemet som skulle få rätt att ägna sig åt operativt polisarbete i Sverige. Samtidigt skulle dessa personer enbart arbeta mot den grova, gränsöverskridande och organiserade brottsligheten i en organisation som vore genuint europeisk. Självklart skulle de också behöva arbeta i nära samverkan med den svenska polisen.

Liberalerna välkomnar att lagändringar nu genomförts för att utländska tjänstemän ska kunna få polisiära befogenheter i Sverige både vid gemensamma insatser enligt Prömrådsbeslutet och vid operationer med särskilda insatsgrupper enligt Atlasrådsbeslutet. Steget därifrån till att skapa en operativ styrka hos Europol som också kan användas vid gemensamma insatser är inte alltför långt.

En av de viktigaste åtgärderna är att stärka den analytiska kapaciteten hos Europol. Hos Europol finns också spetskompetens kring kreditkorts förfalskning, förfalskning av eurosedlar och produktion av syntetiska droger. Men analysfunktionen bör utökas väsentligt. Här ska några av EU:s främsta experter på till exempel människohandel samt barnpornografi (dokumenterade sexuella övergrepp på barn) finnas. Likaså bör Europol ges befogenhet att lägga in information i SIS (Schengen Information System) på samma villkor som medlemsländernas myndigheter, något som i dag inte är möjligt.

Eurojust

Eurojust, det straffrättsliga samarbetet mellan åklagare i EU-länderna, har i likhet med Europol inte någon möjlighet att bedriva någon egen brottsutredande verksamhet utan arbetar för att främja och förbättra samordningen mellan medlemsstaterna när det handlar om grov gränsöverskridande brottslighet, genom att till exempel samordna åtal i flera medlemsstater samtidigt.

Lissabonfördraget gör det möjligt att ge Eurojust rätt att bedriva förundersökningar och beordra spaning och tillslag i flera länder samtidigt. Det skulle vara en viktig förstärkning av det europeiska samarbetet mot grov och gränsöverskridande brottslighet.

Europeiska åklagarmyndigheten (Eppo)

Sverige är ett av få EU-länder som ännu inte har anslutit sig till Europeiska åklagarmyndigheten (ofta kallad Eppo efter den engelskspråkiga beteckningen European Public Prosecutor's Office). Den nya åklagarmyndigheten kommer att spela en central roll i kampen mot brott som påverkar EU-budgeten. Av de EU-länder som deltar helt i EU:s rättsliga samarbete är det bara Polen, Ungern och Sverige som inte deltar. Effektivitetsförlusten och det politiska priset för att stå utanför är betydande. Liberalerna har hela tiden förespråkade att Sverige ska ansluta sig till den europeiska åklagarmyndigheten, och våra argument har fått ökad tyngd i takt med att allt fler av våra EU-grannar nu deltar. Att den svenska regeringen först helt nyligen har bytt fot och nu börjat förbereda en svensk anslutning gör att mycket tid gått förlorad helt i onödan. Det är nu hög tid att Sverige blir medlem.

EU:s straffrättsliga samarbete

För att ett brott ska kunna utredas av Europol eller för att EU ska kunna lagstifta om gemensamma regler för strafflängd måste brottet vara definierat i EU:s fördrag. I dag är terrorism, människohandel, narkotikahandel, vapenhandel, penningtvätt, korruption, förfälskning av pengar och it-brott med på listan över sådan brottslighet. Men den grova gränsöverskridande brottsligheten är mer diversifierad än så. Momsbedrägerier är ett stort och i högsta grad gränsöverskridande problem, då ligorna utnyttjar att länder har olika regler och inte alltid utbyter information. Ett annat allvarligt problem är miljöbrott. Liberalerna vill därför att listan över EU-brott utvidgas, så att även miljöbrott, skattebrott och andra områden där grov organiserad brottslighet opererar kan utredas av Europol.

Ett ökat samarbete med EU:s grannländer är av stor betydelse för insatserna mot grov organiserad brottslighet. Liberalerna ser positivt på att Sverige på senare tid har ingått avtal om samarbete om bekämpning av grov brottslighet med bl.a. Moldavien, Georgien och Serbien. Fler liknande samarbetsavtal, särskilt med länder som har siktet inställt på ett framtida EU-medlemskap, skulle ytterligare förbättra möjligheterna att bekämpa grov och gränsöverskridande brottslighet. En förutsättning för sådana samarbeten är att rättssäkerheten upprätthålls och att de utformas på ett sätt som fullt ut är förenligt med respekten för de individuella fri- och rättigheterna.

Domstolar och processrätt

Reformera processrätten

Sverige har jämfört med andra länder en mycket sträng tillämpning av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen, som sammantaget innebär att all tyngd i processen läggs på huvudförhandlingen medan tidiga förhör tillmätts ett begränsat värde. Sverige har också återkommande fått hård internationell kritik för långa häktningstider med restriktioner. Dessa två saker hänger samman.

Utredningen om processrätt och stora brottmål gjorde en omfattande översyn av de processrättsliga reglerna och föreslog i delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98) en anpassning av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen till dagens förhållanden. Efter långvarigt beredningsarbete finns det nu slutligen hösten 2021 en proposition med denna innebörd på regeringens bord.

Omedelbarhetsprincipen är en processrättslig princip som innebär att rättens dom endast får grundas på vad som förekommit vid huvudförhandlingen. Detta medför bl.a. att parterna normalt inte får spela eller läsa upp förhör som har hållits under förundersökningen. Endast om uppgifterna som lämnas i rätten avviker från tidigare förhör får dessa läsas upp.

Denna ordning för med sig ett flertal problem. För det första kolliderar omedelbarhetsprincipen ofta med principen om bästa bevismedlet. I relationsvåldsärenden är det inte ovanligt att en ingripande polispatrull genomför ett videofilmade förhör med målsäganden direkt när den kommer till platsen. Dessa inspelningar visar inte sällan en målsägande som hysteriskt gråtande berättar om vad hen har utsatts för samtidigt som hen pekar på olika skador och berättar hur dessa har uppstått. När målsäganden flera månader senare på ett samlat sätt försöker återge sin minnesbild av händelsen i rätten blir intrycket ofta ett helt annat.

Omedelbarhetsprincipen riskerar också att bidra till den tystnadskultur som numera är mer regel än undantag i mål gällande grov organiserad brottslighet. Som brottsmisstänkt har man alltid rätt att vara tyst i förhör. En växande trend bland grovt kriminella är att utnyttja denna rätt under förundersökningen. Vid huvudförhandlingen, under förhöret som ska ligga till grund för rättens bedömning, är det dock få som utnyttjar denna rätt. Även om åklagaren alltid har bevisbördan är det ofta till den misstänktes nackdel att vara helt tyst om åklagaren presenterar ett gediget bevismaterial i skuldfrågan. Att lämna en alternativ förklaring till den av åklagaren åberopade bevisningen kan sänka dess styrka och framkalla tillräckligt mycket tvivel hos domstolen för att leda till en friande dom. Att fler och fler brottslingar använder denna taktik – som deras försvarare också ofta rekommenderar – är fullt begripligt.

När förundersökningen är avslutad har den misstänkte rätt att ta del av utredningen i dess helhet. En misstänkt som avser att lämna en osann alternativ förklaring till ett av åklagaren påstått händelseförlopp har allt att vinna på att tåga fram till denna tidpunkt så att berättelsen kan anpassas till alla delar av åklagarens bevisning, såsom dna-spår, mobiluppkopplingar, krutstänksanalyser, vittnesmål och medmisstänkta eventuella uppgifter.

I de flesta andra länder finns en rättsordning där förhör under förundersökningen kan användas som processmaterial. En senare tillrättalagd berättelse i rätten hade då haft ett betydligt lägre bevisvärde än den har idag. Vidare hade åklagaren haft möjlighet att redan under förundersökningen anpassa bevisinhämtningen till den förklaring som den misstänkte lämnar, vilket hade lett till betydligt kortare förundersökningar och i sin tur kortare häktningstider.

Givetvis måste en reform av rättegångsbalken ske med bevarade höga krav på rätts-säkerhet. De flesta andra länder tillåter i varierande grad att förhör från förundersökningen läggs fram under huvudförhandlingen, men det måste i så fall ställas höga formkrav på dessa förhör av rättssäkerhetsskäl. I Danmark har man exempelvis löst det genom en möjlighet att hålla ett så kallat grundlagsförhör inför en domare där den misstänkte, i närvaro av sin försvarare, redan tidigt under förundersökningen hörs ingående om brottsmisstanken.

Liberalerna anser att det finns starka skäl att reformera dagens utformning av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen. Detta kan ske utan att undergräva den misstänktes möjligheter att försvara sina intressen under pågående förundersökning. Riksdagen kommer under hösten 2021 att behandla lagförslag med denna innebörd (prop. 2020/21:209).

Tillåt fler provokativa åtgärder

Svensk polis och tull har möjlighet att vidta så kallade provokativa åtgärder. Förenklat brukar gällande rätt beskrivas som att brottsprovokation är olaglig medan bevisprovokation är tillåten. Med brottsprovokation menas då att polisen förmår någon att begå en brottslig handling, medan ordet bevisprovokation syftar på att polisen förmår någon att göra eller säga något som kan användas som bevisning kring ett redan begånget brott.

Teoretiskt sett är denna gränsdragning tydlig, men i praktiken har den varit mycket svår att tillämpa. Det finns inte heller någon lagstiftning om provokativa åtgärder i svensk rätt, vilket i sig är en brist eftersom det försvårar förutsägbarheten.

Provokativa åtgärder har framför allt använts vid misstanke om grova narkotikabrott eller grov narkotikasmuggling och har riktat sig mot den grova organiserade brottsligheten. I dessa fall har provokativa åtgärder i många fall lett till stora beslag. Andra situationer där det förekommit provokativa åtgärder är i samband med stora konststöder, t.ex. rånet mot Nationalmuseum 2000 där målningar av Renoir och Rembrandt tillgreps. De provokativa åtgärderna ledde i det fallet till att målningar värda hundratals miljoner kronor kunde återställas till Nationalmuseum.

Provokativa åtgärder förekommer regelmässigt också i andra länder, och det finns en utvecklad praxis i Europadomstolen.

Liberalerna anser att de brottsbekämpande myndigheterna behöver få ett tydligare författningsstöd för att effektivt kunna använda provokativa åtgärder i sin verksamhet. Det vore inte önskvärt att tillåta ren brottsprovokation i bemärkelsen att rättsväsendet skulle locka personer att begå brott och sedan lagföra dem för just detta brott. Men det finns andra former av provokativa åtgärder som är förenliga med rättsstatliga principer, till exempel att locka en narkotikalangare att försäga sig när det gäller sin verksamhet och därmed få fram bevisning kring en pågående langning. Därför behövs en reglering i lag av polisens möjlighet att använda provokativa åtgärder – inte minst för rättssäkerhetens skull.

För tio år sedan lade Polismetodutredningen fram förslag (SOU 2010:103) som gick ut på att införa en generell lagreglering av i vilka fall en provokativ åtgärd är tillåten och hur den i så fall ska beslutas samt en generell straffrihetsregel för dessa fall. Den föreslagna regleringen strävade alltså efter att lösa det svåra gränsdragningsproblemet mellan brotts- och bevisprovokation genom att i stället slå fast att ingen ska kunna lagföras för de handlingar som hen har förmåtts att begå genom en särskild provokativ åtgärd. Utredningens förslag ledde i denna del inte till lagstiftning.

För att förbättra förutsägbarheten och ge de brottsbekämpande myndigheterna ett tydligare stöd för att använda provokativa åtgärder i fler situationer anser Liberalerna att frågan bör bli föremål för lagstiftning.

Tydligare regler mot falska uppgifter i polisförhör

En dom i Högsta domstolen (NJA 2019, s. 294) visar att det inte nödvändigtvis är att betrakta som brottet skyddande av brottsling att ge ett falskt alibi åt en person, när det endast kan påverka bevisläget mot den personen. Det är djupt otillfredsställande om lögnen i polisförhör inte motverkas effektivt. Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring lägger dock inga förslag till förändringar av lagstiftningen i sitt betänkande (SOU 2021:35). Liberalerna anser att det finns starka skäl att ytterligare analysera denna fråga i den fortsatta beredningen. Det måste vara förknippat med en risk att medvetet ljuga i förhör i en förundersökning i syfte att skydda gärningsmannen.

Fler ska våga vittna – inför ”lex Nimo”

Det kommer återkommande rapporter om att det största hindret för polisen i fråga om att utreda den grova brottsligheten i utsatta områden, inte minst skjutningar, är att invånarna inte vågar samarbeta. Vi föreslår ett paket av åtgärder för att underlätta för fler att våga vittna. Det ska heta lex Nimo, efter den unge som i media berättade om det våld han utsattes för när han vittnade i en rättegång.

Straffskalan för övergrepp i rättssak, mened och skyddande av brottsling behöver höjas kraftigt. Att ljuga inför rätta eller hota vittnen eller målsägande är ett angrepp inte bara på de enskilda människorna utan också mot rättsstaten. Straffskalan måste vara därefter. Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande om skärpta straff för övergrepp i rättssak under riksdagsåret 2019/20. Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (bet. SOU 2021:35) lade tidigare i år fram förslag med den åsyftade effekten att straffnivån för de allvarigare fallen av dessa brott ska skärpas markant. Det bör samtidigt noggrant analyseras om utredningens förslag, som innebär sänkt minimistraff för grovt brott, är ändamålsenligt. Liberalerna förväntar sig att regeringen efter remissbehandlingen snarast lägger fram konkreta förslag på riksdagens bord.

Barn och unga är särskilt utsatta som brottsoffer, och i de fall det blir en rättslig process kan utsattheten bli ännu större med tanke på att den misstänkte ofta är i liknande ålder och rör sig i samma miljö. Det är ett påtagligt problem att unga eller vuxna hotar andra barn och unga till tystnad. Vi anser att övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn borde ges en egen brottsrubricering med strängare straffskala.

Att målsägande eller vittnen hotas till tystnad är ett växande problem. Det förekommer också i alla åldrar, från grovt kriminella vuxna till unga lagöverträdare som skrämmer och hotar sina jämnåriga till att ta tillbaka sina berättelser och avstå från att vittna. Barn som är brottsoffer eller vittnen är extra utsatta, inte bara på grund av sin ålder utan också för att den misstänkte förövaren ofta finns i deras eget bostadsområde eller går på deras egen skola. Ofta kan det vara den misstänktes gängmedlemmar som står för hoten.

För att stärka målsägandens och vittnens trygghet anser Liberalerna att fler kontaktförbud mot misstänkta i brottmål behöver utfärdas. Där så krävs ska kontaktförbud även kunna meddelas personer i den brottsmisstänktes närhet vars agerande gör det rimligt att tro att det finns risk för hot eller våld. Det kan till exempel handla om gängmedlemmar. Kontaktförbud med elektronisk fotboja bör kunna användas i de fall där den brotts-

misstänkte är försatt på fri fot i väntan på rättegång, till exempel i fråga om unga gängkriminella som på grund av åldern inte är häktade.

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig ska behöva möta den åtalade eller dennes medföljande gäng utanför rättssalen. Det kan åstadkommas genom separata ingångar och väntrum för vittnen. Det behövs också bättre möjligheter till fler förhör via länk för den som känner sig hotad.

Offentlighetsprincipen är viktig för allmänhetens möjlighet att ha god insyn i myndigheters arbete och agerande. Det är dock alltför enkelt för gängkriminella att komma åt uppgifter om brottsoffer och vittnen. Därför bör möjligheterna att begränsa tillgången till adress- och kontaktuppgifter till vittnen och brottsoffer ses över. Den målsägandes namn ska kunna skyddas vid förundersökningen och den sekretess som gäller för personuppgifter vid sexualbrott ska utvidgas till fler fall, t.ex. där det finns en tydlig hotbild från kriminella nätverk med stort våldskapital. Allmänhetens möjlighet att ta del av vittnens identiteter ska hindras vid grov brottslighet om det finns risk för hot eller våld, i likhet med hur man hemlighåller brottsoffers namn för allmänheten. De grova organiserade gängerna måste också få svårare att komma undan med sina våldsbrott genom att ta del av hur polisen arbetar i förundersökningsprotokollen. Därför bör möjligheterna att än mer skärpa sekretessen kring uppgifter om brottsbekämpande myndigheters arbetsmetoder ses över.

Modernare regler för beslag

Det behövs en anpassning av beslagsreglerna till dagens teknik. Sverige har fortfarande samma beslagsregler som innan internet och andra digitala kommunikationsmedel fanns, där bevismaterialet är själva meddelandet och inte det fysiska föremålet. Idag utgör mobiltelefoner och datorer ofta de viktigaste pusselbitarna i brottsutredningar. Eftersom beslagsreglerna inte är anpassade till att användas på denna typ av föremål stöter brottsbekämpande myndigheter ofta på lagtekniska problem när de vill undersöka dessa. Ett särskilt problem är dock förbudet mot beslag i det så kallade närståendefallet, som innebär att det är förbjudet att beslagta vissa meddelanden mellan närstående. Endast om det handlar om vissa samhällsfarliga brott eller ett brott med ett minimistraff på minst två års fängelse kan sådana meddelanden tas i beslag. Rättegångsbalkens regler om detta tillkom i en tid utan digitala kommunikationsmedel men tillämpas analogiskt på sms och annan elektroniskt lagrad kommunikation som sms.

För några år sedan föreslog beslagsutredningen en ny och modernare lagstiftning, som bland annat skulle innebära att förbudet mot beslag i närståendefallet skulle avskaffas (SOU 2017:100). Liberalerna delar den uppfattningen. En proposition är aviserad men har ännu inte presenterats. Regeringen bör nu utan vidare dröjsmål fullfölja beredningen av Beslagsutredningens förslag och lägga fram förslag till färdig lagstiftning på riksdagens bord.

Se över reglerna för husrannsakan

Reglerna för att göra en husrannsakan i en bostad är strikta och ska vara det, eftersom husrannsakan är ett tvångsmedel som innebär stora ingrepp i den enskildes privata sfär. Det finns dock anledning att överväga reglerna om husrannsakan vad avser möjligheten att motverka skjutningar eller sprängningar med koppling till organiserad brottslighet eller motverka risken för hämndaktioner när sådana har inträffat.

Det finns en möjlighet enligt 28 kap. 3 § rättegångsbalken att göra husrannsakan i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet, om det förekommer anledning att anta att ett brott har förövats för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än ett år i straffskalan. Denna möjlighet får dock inte komma i fråga för en lokal som för den berörda personen huvudsakligen utgör bostad. Det bör analyseras huruvida denna bestämmelse borde kunna få utökad tillämpning i situationer där det finns konkret underrättelse- eller spaningsinformation som pekar på att det finns vapen eller sprängmedel i en bostad där den boende har kopplingar till organiserad brottslighet och redan tidigare är dömd för grova våldsbrott, narkotikabrott, vapenbrott eller liknande brott. I översynen måste ingå en noggrann rättssäkerhetsanalys och överväganden av konsekvenserna för skyddet av den personliga integriteten vid eventuella lagändringar på denna punkt.

Som framgår av vår följdmotion till proposition 2020/21:216, som riksdagen behandlar under hösten 2021, anser Liberalerna även att polismän bör ha samma befogenhet att genomsöka trapphus, tvättstugor, garage och andra gemensamhetsutrymmen till flerbostadshus för att leta efter bl.a. vapen eller sprängämnen som de i dag har för båtar och bilar (motion 2021/22:1009). I ingetdera fallet ska det alltså krävas ett föregående beslut från Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen.

Hemliga tvångsmedel vid de allvarligaste brotten

Hemliga tvångsmedel bör kunna komma till användning i större utsträckning än i dag i de fall då de används för att komma åt grov organiserad brottslighet. I dag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger två års fängelse för att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation samt hemlig kameraövervakning ska få användas. Fyra års straffvärde krävs för att buggning ska få användas.

Det finns all anledning att slå vakt om att de hemliga tvångsmedlen endast ska få användas vid misstanke om särskilt allvarlig brottslighet, men dagens gränser är inte satta med full hänsyn tagen till att grov organiserad brottslighet ofta handlar om en kontinuerligt pågående brottsverksamhet där varje enskilt brott inte nödvändigtvis når upp till straffvärdesgränsen för hemliga tvångsmedel. Det finns olika sätt att förändra lagstiftningen för att sänka gränserna för hemliga tvångsmedel vad avser grov organiserad brottslighet. Liberalerna anser att det är angeläget att en utredning om detta kommer till stånd.

Likaså anser vi att tillståndsgivning vid beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation eller hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör knytas till en person och inte till ett visst telefonnummer eller en viss adress eller elektronisk kommunikationsutrustning. Detta skulle minska tidsutdräkten för att få tillstånd att t.ex. avlyssna samtal när den misstänkte med täta mellanrum byter mobil och skaffar nya anonyma kontantkort. Även ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter bör kunna knytas till en person.

Det bör också utredas om åklagare ska ges möjlighet att interimistiskt fatta beslut om hemlig rumsavlyssning om situationen är synnerligen brådskande och domstolens beslut inte kan inväntas utan allvarligt men för förundersökningen. Sådana interimistiska beslut ska alltid efterhandsprövas och för att möjligheten inte ska överutnyttjas bör det också finnas någon form av sanktionsåtgärd när den interimistiska åtgärden tydligt visat sig obefogad.

Kronvittnen

Vi vill utreda ett system med kronvittnen, dvs. att en person får strafflindring om han eller hon lämnar uppgifter som underlättar utredningen av andras brott. Strafflindringen ska gälla den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning som gör att allvarliga brott kan klaras upp.

Sedan den 1 april 2015 gäller att en som gjort sig skyldig till brott ska kunna få kortare straff om han eller hon bidrar till utredningen av det egna brottet. Det gäller bara om personen lämnar information som är betydelsefull för brottsutredningen. En lagstiftning om kronvittnen innebär att samma strafflindring ges till den som lämnar uppgifter om andras brott.

Vi är medvetna om att ett system med kronvittnen har både för- och nackdelar. Ett argument emot är att den som blir kronvittne kan "köpa sig fri" från en del av sitt eget straff genom att bidra till att andra personer kan lagföras. Detta kan kritiseras utifrån principen att lika brott ska bestraffas lika. Det bör dock vägas in att det alltså redan i dag är möjligt att få strafflindring för den som medverkar i utredningen av det egna brottet.

Rättsväsendet står inför mycket stora utmaningar när det gäller att utreda och lagföra den grova brottsligheten, särskilt inom organiserad brottslighet. Om kronvittnen kan ge information som blir avgörande för att klara upp ett grovt brott – till exempel avslöja platsen där ett mordvapen har dumpats – skulle det kunna göra att fler grovt kriminella kan dömas.

Efter långvarigt arbete från bl.a. Liberalerna för att få frågan utredd lade Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring tidigare i år fram färdiga lagförslag om möjlighet till strafflindring för den som medverkar i utredning av andras brott (SOU 2021:35). Liberalerna förväntar sig att regeringen snarast möjligt fullföljer lagstiftningsarbetet och återkommer till riksdagen med nödvändiga lagändringar.

Stärk vittnesskyddet

Varje människa har rätt att känna sig trygg i sin egen vardag, och varje människa ska också kunna känna sig säker på att rättsstaten gör allt i sin makt för att klara upp brottet om det grova våldet slår till. Om brottsbekämpningen inte fungerar är det inte bara ett svek mot brottsoffret. Det undergräver dessutom tilliten i hela samhället.

Antalet mord och dråp (inklusive försök) med skjutvapen inblandade har ökat mycket kraftigt. En stor del av detta dödliga våld har koppling till organiserad brottslighet.

Samtidigt skräms vittnen till tystnad. Både gängmedlemmar och vanliga medborgare tigger inför polisen, därför att de inser att de löper stor fara om de vittnar i en rättegång. Följden blir att den organiserade brottsligheten får ökat spelrum och att striderna mellan rivaliserande grupper kan fortsätta ännu ett varv. Denna dödliga spiral måste brytas.

Liberalerna vill göra en bred översyn av skyddet för vittnen, utöver de straffrättsliga skärpningar gällande t.ex. övergrepp i rättssak som beskrivs ovan. Skyddet för vittnen behöver förbättras tydligt och vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut och även omsättas på europeisk nivå med tanke på att den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i ett annat land.

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig ska behöva möta den åtalade eller dennes medföljande gäng utanför rättssalen. Det behövs också bättre möjligheter till förhör via länk för den som känner sig hotad.

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring har tidigare i år lagt ett antal förslag om hur stödet till och skyddet av vittnen kan förbättras (SOU 2021:35).

Liberalerna är positiva till huvudinriktningen på förslagen men håller öppet för att mer behöver göras.

Nämndemän

Det svenska systemet med lekmannadomare – nämndemän – spelar en viktig roll i domstolsväsendet. Systemet bör dock reformeras och nämndemännens villkor förbättras.

Däremot ska uppdraget som nämndemän inte politiseras. Tyvärr förekommer det att nämndemän ser sin roll som partipolitisk. Naturligtvis ska även partipolitiskt aktiva kunna tjänstgöra som nämndemän, men uppdraget har inte med partipolitik att göra. För att tydliggöra rågången mellan politik och rättsväsende vill vi göra en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet.

Vi vill också tydliggöra nämndemännens funktion genom att de ska finnas i första instans, det vill säga tingsrätt och förvaltningsdomstol. Däremot bör målen i högre instans avgöras av lagfarna domare. Den kostnadsbesparing som det innebär att successivt avveckla nämndemännen i hovrätt och kammarrätt ska användas till att förbättra den ekonomiska ersättningen till nämndemän i första instans.

Straffrätt

Det viktigaste för att straffrättsligt få bukt med brottsligheten är att förbättra brottsuppläkningen. Högre risk för upptäckt och lagföring betyder allra mest för att avskräcka från brottslig verksamhet. Men även straffskalorna behöver i olika avseenden justeras därför att lagstiftningen inte har hängtt med i brottsutvecklingen. Det har varit för lite fokus på brottsoffret och den individualpreventiva effekten av att en brottsaktiv person inkapaciteras genom att dömas till påföljd.

Därför behöver straffrätten reformeras och vissa straff även skärpas. Dagens brottsbalk är snart 60 år gammal och är inte anpassad till dagens verklighet. Det är dags för en bredare reform, som innebär relevanta straff för livsstilskriminella, som svarar upp mot allvaret i den organiserade brottsligheten och som visar på allvaret i den kränkning av människors liv och frihet som det innebär att utsättas för ett grovt brott.

Förutom det som nämns här nedan finns även förslag bl.a. i vår motion om unga lagöverträdare.

Starkare skydd för sjukhuspersonal, poliser och andra samhällsviktiga yrken

Efter att bland annat Liberalerna i flera år verkat för skärpt lagstiftning har skyddet för så kallad blåljuspersonal stärkts. Den 1 januari 2020 infördes ett nytt brott, sabotage mot blåljusverksamhet, och straffskalan för grovt våld mot tjänsteman skärptes från mellan sex månaders och fyra års fängelse till mellan ett och sex års fängelse. Det som omfattas av det nya brottet är att angripa eller på annat sätt störa polis, räddningstjänst eller ambulanssjukvård, om gärningen är ägnad att allvarligt försvåra eller hindra utryckningsverksamhet eller brottsbekämpande verksamhet.

Den nya lagstiftningen är välkommen men långt ifrån tillräcklig. Därför har Liberalerna ställt sig bakom de tillkännagivanden som riksdagen gjorde i november 2019 om samma straffrättsliga skydd för personal hos Tullverket och Kustbevakningen som för poliser, ett utvidgat straffrättsligt skydd för samhällsviktiga yrkesfunktioner, en särskild straffskärpningsgrund för angrepp mot viktiga samhällsfunktioner, en egen brottsrubri-

tering för våld mot tjänsteman där straffet ska vara minst sex månaders fängelse, en utvidgad rätt till kränkingsersättning för poliser samt en översyn av vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att öka säkerheten på sjukhus (bet. 2019/20:JuU8).

Frågan om kränkingsersättning har utretts av Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer (SOU 2021:64), som presenterades tidigare i år. Utredningen föreslår vissa ändringar för att utöka möjligheten till kränkingsersättning för poliser. De övriga delarna analyseras nu i utredningen Ett förstärkt straffrättsligt skydd för vissa samhällsnyttiga funktioner och några andra straffrättsliga frågor (dir. 2020:54, 2021:45), som ska vara färdig senast den 17 januari 2021. Vi anser att det är angeläget att regeringen snarast därefter återkommer till riksdagen med färdiga förslag.

Vid den fortsatta reformeringen av regelverket bör också en annan sak uppmärksammas, nämligen minimistraffet för grovt våld mot tjänsteman. När regeringen, efter påtryckningar från riksdagen, år 2016 tillsatte den så kallade Blåljusutredningen låg minimistraffet för grov misshandel på ett års fängelse. De ovan beskrivna lagändringarna innebär att minimistraffet för grovt våld mot tjänsteman har höjts till denna nivå, men parallellt höjdes i en annan lagstiftningsprocess minimistraffet för grov misshandel den 1 juli 2017 till ett år och sex månaders fängelse. Diskrepansen i minimistraff kvarstår alltså, men på en högre nivå. Att ha ett lägre straffvärde för grovt våld mot tjänsteman än för grov misshandel undergräver värdet i den särskilda straffrättsliga regleringen för vissa samhällsviktiga yrken. Minimistraffet för grovt våld mot tjänsteman och grov misshandel bör vara detsamma.

Inbrottsstöld, grov stöld och häleri

Efter upprepade tillkännagivanden från riksdagen lade regeringen förra året slutligen fram förslag till lagstiftning som innebär en särskild brottsrubricering och straffskala för inbrottsstöld, för att markera brottets allvar och den kränkning det innebär för den målsägande. Det har också införts en ny kvalifikationsgrund i straffbestämmelserna om grov stöld och grovt häleri. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt (prop. 2020/21:52). De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 mars 2021.

Däremot har bestämmelsen om ringa stöld, det som förut betecknades som snatteri, inte reformerats. I dag är försök till ringa stöld lagligt. Det gör att den som till exempel stoppar på sig varor inne i en butik i avsikt att stjäla dem endast kan ställas till ansvar om brottet fullbordas genom att personen lämnar butiken. Då är det å andra sidan oftast omöjligt för butiks innehavaren att ingripa eftersom personen lätt kommer undan. För de butiksägare som både vill hindra stölder och ställa gärningspersonerna inför ansvar skapar detta en icke önskvärd målkonflikt. En översyn av lagstiftningen bör ske med inriktningen att kriminalisera försök till ringa stöld.

Rån

Antalet rån mot banker, butiker och värdetransporter har minskat påtagligt på senare år, på grund av minskad kontanthantering och förbättrad säkerhet. Vad som däremot har ökat kraftigt är personrånen, både med och utan skjutvapen. Det totala antalet anmälda personrån ökade från 5 900 år 2015 till 7 400 år 2020. Så gott som hela ökningen ligger i antalet rån mot barn och unga under 18 år, som mer än fördubblades från 1 100 år 2015 till 2 200 år 2020. Inte sällan kombineras dessa rån mot unga med hot om våld eller hot om repressalier om offret berättar om vad som hänt. Det har också begåtts ett

antal rån med inslag av tydlig förnedring som ytterligare spår på det lidande och det trauma som rånet leder till.

Minimistrafvet för rån är ett års fängelse. Med tanke på brottslighetens förändrade karaktär bör det höjas till samma straff som gäller för grov misshandel, det vill säga ett år och sex månaders fängelse.

Straffskalan för rån har utretts av Gångbrottsutredningen, som i förra månaden redovisade sina förslag (SOU 2021:68). Liberalerna anser att regeringen därefter snarast bör återkomma med förslag till lagstiftning om skärpta minimistrafv för rån, liksom för grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, utpressning och grov utpressning.

Narkotika

Nolltolerans ska råda mot narkotika i alla led av hanteringen. För att avhålla från narkotikadebut ska användning vara kriminaliserad. De brottsbekämpande insatserna ska koncentreras särskilt mot de kriminella som profiterar på missbruket genom tillverkning, smuggling och försäljning. Därför behöver straffen för överlåtelse av narkotika skärpas. Även på denna punkt har Gångbrottsutredningen nu presenterat förslag (SOU 2021:68). Liberalerna ser det som centralt att regeringen snarast möjligt därefter fullföljer lagstiftningsarbetet och återkommer till riksdagen med färdiga lagförslag.

Påföljden för ringa narkotikabrott, såsom eget bruk, bör i normalfallet vara beroendevård.

Vapenbrott

Liberalerna har under en följd av år drivit på för en strängare syn på brott med vapen och explosiva varor, som handgranater. Flera straffskärpningar, bland annat för de grövsta vapenbrotten, har blivit verklighet liksom en särskild straffskala för vapen-smuggling.

Även om detta är ett steg i rätt riktning är förslagen otillfredsställande. Vapenbrott och vapensmuggling har nu en straffskala på i normalfallet fängelse i högst tre år, vid grovt vapenbrott eller grov vapensmuggling fängelse i två till fem år och vid synnerligen grovt vapenbrott eller synnerligen grov vapensmuggling fängelse i fyra till sju år.

Detta ska jämföras med straffskalan för narkotikabrott och narkotikasmuggling som också den är fängelse i högst tre år i normalfallet, men fängelse i två till sju år vid grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling samt fängelse i sex till tio år vid synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grov narkotikasmuggling.

Fortfarande är straffskalan alltså betydligt mildare för vapenbrott än för narkotikabrott, även i de synnerligen grova fall som exempelvis består i att ett stort antal skjutvapen förs in i landet i syfte att beväpna den organiserade brottsligheten. Men det saknas anledning att bedöma en stor vapengömma mildare än en stor narkotikagömma. Skillnaden i straffskalor gör att den organiserade brottslighetens ledare även framöver kommer att finna vapenbrott vara en mindre riskabel hantering än narkotikabrott.

För att kunna ingripa effektivt mot den organiserade brottsligheten och ge utrymme för en mer nyanserad straffmätning bör därför straffen för vapenbrott stå bättre i samklang med vad som gäller för narkotikabrott. Liberalerna anser att straffskalorna för de grova och synnerligen grova fallen av vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, liksom för smuggling av vapen och explosiva varor, bör skärpas så att de ligger i nivå med vad som gäller för motsvarande narkotikabrott.

Vapenlagstiftningen behöver reformeras så att jägares och sportskyttars lagliga hantering av vapen i högre grad hanteras i egen lagstiftning åtskild från den straffrättsliga lagstiftningen mot kriminellas vapenanvändning.

Penningtvätt och förverkande

Den organiserade brottslighetens yttersta drivkraft är rikedom och makt. Med alla medel som ryms inom rättsstatens ram måste det allmänna alltså göra sitt yttersta för att hindra att någon berikar sig på brott. Lagstiftningen om så kallat förverkande, som gör att samhället kan beslagta brottsvinster från kriminella, har reformerats i flera steg men behöver anpassas ytterligare.

Till exempel måste brottsvinster även från mindre allvarliga brott kunna förverkas, och det oavsett om brottet i fråga ligger inom brottsbalken eller i någon specialstraffrättslig bestämmelse. Det är oförsvarligt att den som t.ex. berikar sig på dumpning av miljöfarligt avfall eller svarttaxiverksamhet inte omfattas av samma regler om förverkande som den som rånar och stjälar.

Möjligheten bör stärkas till ett så kallat utvidgat förverkande. Det innebär förverkande av vinster och andra utbyten från annan inte närmare preciserad brottslighet än den som personen döms för. Lagstiftningen bör reformeras så att utvidgat förverkande kan komma i fråga vid fler situationer än i dag. Inte minst är detta angeläget eftersom andra jämförbara länder har en mer långtgående förverkandelagstiftning än Sverige. Alla reformer ska ske med full respekt för grundläggande rättsstatliga principer.

Efter ett tillkännagivande från riksdagen har regeringen nu tillsatt en utredning för att se över reglerna om förverkande (dir. 2020:66, 2021:63). Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 17 december 2021. Det är angeläget att regeringen efter utredningens avslutande skyndsamt påbörjar remissbehandling och fortsatt beredning, så att ny lagstiftning utan onödigt dröjsmål kan komma på plats.

Likaså behöver arbetet mot penningtvätt stärkas genom förbättrat informationsutbyte mellan banker och myndigheter, både brottsbekämpande myndigheter och tillsynsmyndigheter. Det finns all anledning att i detta sammanhang också se över de enskilda myndigheternas ansvarsområden och inbördes arbetsfördelning, liksom behovet av eventuell kapacitetsförstärkning. Också här har riksdagen genom ett tillkännagivande uppmanat regeringen att se över lagstiftningen (bet. 2018/19:FiU42), vilket nu har skett i form av det tidigare i år presenterade betänkandet från Utredningen om stärkta åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (SOU 2021:42). Även här är det angeläget att regeringen efter utredningens avslutande skyndsamt bereder ärendet vidare, så att ny lagstiftning utan onödigt dröjsmål kan komma på plats.

En angränsande fråga är formerna för försäljning av beslagtagna föremål som tillfaller staten, till exempel genom att de förverkas på grund av brott. I dag säljer Kronofogden sådana föremål på auktion även om det handlar om föremål som typiskt sett har koppling till brottslig verksamhet. Det kan inte vara statens uppgift att bidra till att sådan utrustning på nytt kommer i omlopp. Kronofogden bör ges i uppgift att göra en översyn av sina riktlinjer för försäljning av gods som blivit utmätt eller beslagttaget.

Utnyttjande av olycka eller samhällskris som straffskärpningsgrund

Under coronapandemin har en ny typ av brottslighet dykt upp, där kriminella på ett cyniskt sätt drar nytta av en pågående samhällskris för att begå brott. Det kan till exempel handla om bedrägerier i form av försäljning av värdelös utrustning till

vårdinrättningar, stöldturnéer i hus som stått obevakade på grund av pandemin och liknande.

Under en samhällskris är både myndigheter, företag och enskilda särskilt sårbara för brott, eftersom situationen är svårförutsägbar och beslut ofta måste fattas snabbt. Den särskilda sårbarheten behöver avspelas i en skärpt straffvärdesbedömning vid sådana brott. Straffskärpningsreglerna i 29 kap. brottbalken bör därför kompletteras med en regel som möjliggör skärpta straff för brott där gärningsmannen dragit nytta av en samhällskris, svår olycka eller liknande omständighet.

Tortyrbrott

Sverige har, i enlighet med FN:s konvention mot tortyr (SÖ 1986:1) från 1984, åtagit sig att straffbelägga tortyr. I juni 2014 gav den dåvarande alliansregeringen en utredning i uppdrag att utreda behovet av ett särskilt tortyrbrott i svensk rätt. Utredningen redovisade sina slutsatser i september 2015 (Ds 2015:42).

Utredningen kom fram till att det finns ett behov av ett särskilt tortyrbrott och lämnade konkreta lagförslag till hur ett sådant brott skulle utformas samt förslag till regler om universell jurisdiktion. Remissbehandlingen avslutades i januari 2016. Det bör särskilt observeras att Åklagarmyndigheten i huvudsak tillstyrkte utredningens förslag.

Det har sedan dess gått över fem år utan att regeringen har återkommit till riksdagen med sina slutsatser. Frågan berördes nu senast i proposition 2020/21:204 Aggressionsbrottet i svensk rätt och svensk straffrättslig domsrätt. Där nämns dock bara kortfattat att utredningens förslag ”bereds i Regeringskansliet” (s. 109). Liberalerna anser att det nu är hög tid för regeringen att avsluta beredningen och lägga fram förslag till riksdagen om lagstiftning om tortyrbrott.

Minska mängdrabatten

Den som döms för flera brott döms normalt sett till en samlad påföljd för dessa brott. Det gör att det sammanvägda straffet blir lägre än straffen för vart och ett av brotten. Visserligen behövs någon form av jämningsregel för att undvika orimliga påföljder där en som begår många bagatellartade brott skulle straffas mycket hårdare än en som begått t.ex. ett synnerligen grovt sexualbrott, men dagens utformning av reglerna är inte försvarbar ur ett brottsofferperspektiv. Dagens så kallade mängdrabatt bör alltså avskaffas och ersättas med ett nytt sätt att beräkna en samlad påföljd.

I dag tillämpas den så kallade asperationsprincipen, som innebär att domstolen utgår från påföljden för det enskilt allvarligaste brottet och sedan lägger på reducerade påföljder för de jämförelsevis mindre allvarliga brotten. Därefter görs en sammanvägning så att den totala påföljden inte framstår som orimlig. Mängdrabatten kan minskas på olika sätt, bland annat genom att straffvärdet för fler brott än det grävsta summeras innan avräkning enligt asperationsprincipen påbörjas.

Redan riksdagsåret 2014/15 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om ändringar i strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en skärpt straffmätning vid flerfaldig brottslighet (bet. 2014/15:JuU14). Upprepade gånger därefter, nu senast i betänkande 2020/21:JuU24, har riksdagen markerat att det nu brådskar att åstadkomma en skärpt straffmätning vid flerfaldig brottslighet. Trots detta har regeringen inte återkommit till riksdagen med lagförslag. Liberalerna upprepar därför kravet på ett avskaffande av dagens mängdrabatt till förmån för ett mer ändamålsenligt system.

Det är också viktigt att det finns en tydlig progressivitet i straffvärdesmätning vid återfall i brott. Det har nu gått flera år sedan den nya lagstiftning som innebär att reglerna om gemensam straffmätning i 34 kap. brottsbalken inte längre skulle tillämpas när det rör sig om återfall (prop. 2015/16:151). Gångbrottsutredningen har i sitt betänkande (SOU 2021:68) föreslagit att återfall i brott i högre utsträckning ska ge strängare straff. Det är angeläget att regeringen utan onödigt dröjsmål återkommer till riksdagen med förslag.

Förläng preskriptionstiderna

De svenska reglerna för preskription av brott har i stora drag varit oförändrade sedan 1920-talet. Sedan dess har de tekniska framstegen, inte minst genom dna-analyser, gjort att det finns helt andra möjligheter i dag att få fram bevisning som håller för fällande dom även om mycket lång tid förflutit sedan brottet begicks. Brottsofferfrågorna har också kommit i fokus på ett helt annat sätt. För den som utsatts för ett allvarligt brott kan det vara av mycket stor vikt att få gärningsmannen ställd inför rätta även långt i efterhand.

Det är rimligt att det finns preskriptionstider, men synen på preskription behöver förändras. Preskription har redan avskaffats för de allvarligaste brotten, som mord och grova sexualbrott mot barn. Vidare har reglerna för brott mot barn ändrats så att preskriptionstiden börjar löpa från den dag då barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Vi anser att det behövs en generell förlängning av preskriptionstiderna. I stället för att tillföra lagstiftningen ytterligare specialregler kring enskilda brott bör lagstiftaren vårda principen att preskriptionstidens längd hänger ihop med straffskalan. Hur långa själva preskriptionstiderna ska vara är dock en fråga för sig. Liberalerna anser att dagens dna-teknik gör det motiverat med en generell förlängning för de grova brotten. Vad gäller både våldsbrott och sexualbrott finns i dag helt andra möjligheter att långt i efterhand säkra bevisning som håller för åtal. Till exempel bör preskriptionstiden för brott med upp till åtta års fängelse vara längre än dagens tio år. För alla sexualbrott mot barn under 18 år bör preskriptionstiden helt tas bort, eftersom det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda barns sexuella integritet.

I samband med en reform bör även påföljdspreskriptionen avskaffas, så att det inte ska vara möjligt att undgå t.ex. en fängelsedom genom att hålla sig undan en viss tid.

I september 2020 tillsattes en utredning om översyn av straffrättslig preskription (dir. 2020:91, 2021:52). Utredningen ska redovisa sina förslag senast den 10 november 2021. Liberalerna anser att regeringen därefter snarast ska återkomma med förslag till nya regler för preskription i enlighet med ovanstående.

Reformera rättspsykiatrin

I de sällsynta fall när personer med psykisk sjukdom begår brott behövs en lagstiftning som är väl utformad både när det gäller bedömning av ansvarighet och när det gäller möjligheten att skydda samhället i stort. Vi anser att dagens ordning behöver reformeras.

Som systemet ser ut i dag får en person som begår ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning inte dömas till fängelse. I stället döms personen till påföljden rättspsykiatrisk vård. Sverige är ett av mycket få västländer som fortfarande dömer otillräkneliga människor i straffrättsliga mål i domstol.

Vi vill reformera dagens system av flera olika skäl. En liberal grundtanke, som också återspeglas i vårt straffrättsliga system, är att man är personligt ansvarig för vad

man gör så länge man är medveten om det. Att allvarligt psykiskt sjuka människor som inte var tillräkneliga när de begick den brottsliga handlingen ändå ska dömas i domstol till straffrättsligt ansvar strider mot dessa grundprinciper. Dessa människor behöver omhändertas men i så fall enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård.

Om en person döms till rättspsykiatrisk vård kan den vara villkorad med särskild utskrivningsprövning. Det sker när den psykiska störningen hos personen anses innebära en risk för återfall i brott. Förvaltningsdomstolen bestämmer om utskrivning, trots att rättspsykiatrisk vård alltså är en straffrättslig påföljd.

Vid millenniets början bedrevs ett grundligt utredningsarbete i syfte att reformera regelverket kring rättspsykiatrisk vård. Vi beklagar att detta arbete aldrig ledde till lagstiftning. Frågan bör nu bli föremål för förnyad utredning.

I samband med detta bör också frågan om samhällsskydd vid farlighetsbedömning av personer som begått mord eller andra mycket grova våldsbrott utredas. I Norge saknas möjligheten att döma till tidsbegränsat livstidsstraff, utan i stället kan en person dömas till så kallad förvaring, vilket innebär att domstolen prövar frågan om frigivning mot en farlighetsbedömning. I Sverige finns livstidsstraff i påföljdsskalan, men efter att ett livstidsstraff i domstol omvandlats till tidsbegränsat straff finns inte möjlighet att ytterligare förlänga strafftiden även om den dömda fortfarande bedöms vara farlig. Vi anser att för- och nackdelar med förvaring som påföljd bör bli föremål för en utredning. Eftersom denna fråga hänger samman med farlighetsbedömningen av psykiskt sjuka lagöverträdare bör det lämpligen ske i ett sammanhang med en översyn av påföljds-systemet för personer som begår brott under inflytande av psykisk störning. En utgångspunkt för översynen ska vara att livstidsstraffet ska finnas kvar också i fortsättningen.

Tydligare regler om utvisning på grund av brott

Personer utan svenskt medborgarskap som begår allvarliga brott kan i vissa fall dömas till utvisning efter avtjänat straff. Liberalerna anser att reglerna för utvisning på grund av brott ska skärpas, och ett större ansvar måste läggas på den enskilde att förstå att följden av ett grovt brott kan bli utvisning.

Liberalerna anser att utvisning alltid ska prövas vid hedersrelaterade brott och hatbrott. Också grova vålds- och sexualbrott samt våld i nära relationer är exempel på brottslighet som signalerar en form av hot både mot offret och mot andra människor i samma situation, vilket gör att utvisning oftare bör vara aktuellt.

Vår ståndpunkt är vidare att domstolen alltid ska pröva frågan om utvisning om straffvärdet är minst sex månaders fängelse, till skillnad från dagens praxis som ligger på minst ett års fängelse. Det innebär att utvisning alltid övervägs för den som döms för till exempel grovt olaga tvång och grovt olaga hot.

Vid sidan av brottets allvar ska domstolen också väga in brottslingens personliga omständigheter, till exempel hur länge personen har bott i Sverige och om han eller hon har familj här. De allra flesta fall av utvisning gäller personer som är här på tillfälligt besök, till exempel kringresande inbrottstjuvar, hälare eller smugglare. Det är betydligt mer sällan som utvisning sker av en person som är fast bosatt här.

Vi menar att det är dags att ompröva detta. Liberalerna vill ha en stramare lagstiftning så att fler personer som lever kriminellt ska kunna utvisas, även om de bott länge i Sverige. Naturligtvis finns det många brott och förseelser som är så ringa att det inte vore rimligt att diskutera utvisning. Men mellan sådana brott och de grova brott som i dag leder till utvisning finns en gråzon som är alldeles för stor. Om en person som är

medborgare i ett annat land år efter år lever kriminellt i Sverige, eller begår ett allvarligt våldsbrott, ska inte bosättningstiden i sig räknas personen tillgodo vid prövningen av utvisning.

Antalet utvisningar som ställs in på grund av så kallade verkställighetshinder behöver minska. Verkställighetshinder uppstår när en dömd person inte kan utvisas på grund av omständigheter i hemlandet, till exempel att den dömda riskerar förföljelse eller att landet vägrar att ta emot honom eller henne. Sverige bör i sina kontakter med andra länder sätta ökat tryck på att varje stat tar ansvar för sina medborgare i de fall de har dömts till utvisning på grund av brott i detta land. Förväntningar om detta behöver också ingå i principerna för Sveriges utvecklingsbistånd, gällande mottagarländer som Sverige eller EU har ett långsiktigt biståndssamarbete med. Självklart ska Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner följas, vilket bland annat innebär att utvisning inte ska ske när en person riskerar förföljelse, tortyr eller dödsstraff.

Liberalerna har drivit igenom att det denna mandatperiod gjorts en bred översyn genom Utredningen om utvisning på grund av brott, som lämnade sina förslag tidigare i år (SOU 2021:61). Det är nu angeläget att regeringen utan onödigt dröjsmål bereder förslagen vidare och återkommer till riksdagen med färdiga förslag.

Lagen om särskild utlänningskontroll

Sedan tidigt 1970-tal har Sverige haft lagstiftning som gör det möjligt att i särskilda fall utvisa personer som inte är svenska medborgare därför att de bedöms ha kopplingar till terroristverksamhet. Den nuvarande lagen om särskild utlänningskontroll (LSU) infördes 1991 och ger utrymme för att utvisa en person som inte är svensk medborgare om det är särskilt påkallat av hänsyn till rikets säkerhet eller om det av särskilda skäl kan befaras att personen kommer att begå eller medverka till terroristbrott. Det krävs inte att personen i fråga tillhör en viss organisation för att lagen om särskild utlänningskontroll ska kunna tillämpas. Lagen kan tillämpas även vid befarad brottslig gärning i en främmande stat.

Beslut om utvisning enligt lagen meddelas på ansökan av Säkerhetspolisen. Liberalerna välkomnar att Säkerhetspolisen sedan den 1 juli 2020, i enlighet med sexpartiöverenskommelsen mot terrorism, har fått direktåtkomst till sådana uppgifter hos Migrationsverket som Säkerhetspolisen behöver i sin brottsbekämpande verksamhet.

År 2018 tillsatte regeringen en utredning för att göra en samlad översyn av LSU. Den så kallade Utredningen om utlänningsärenden med säkerhetsaspekter lämnade sitt betänkande i början av 2020 (SOU 2020:16). Utredningen föreslår en helt ny lag som ger möjlighet till utvisning om en person kan antas komma att begå eller medverka till terroristbrott eller på annat sätt kan utgöra ett allvarligt hot mot Sveriges säkerhet. Med det sistnämnda avses till exempel spioneri (inklusive företagsspionage), däremot inte grov brottslighet i allmänhet. Utredningen föreslår också att en person vars utvisning inte kan verkställas ska kunna hållas i förvar i högst tre år. Möjligheten till övervakning på annat sätt utökas, dock inte övervakning med elektronisk fotboja.

Direktiven till den nämnda utredningen var dock så pass begränsande att riksdagen i maj 2020, med bifall till bland annat en motion från Liberalerna, gjorde ett tillkännagivande om en ny utredning som ska se över vilka ytterligare åtgärder som behöver vidtas för att samhället ska kunna skydda sig mot personer som anses utgöra ett säkerhetshot. Liberalerna anser att frågan om ett bredare tillämpningsområde för LSU bör övervägas i det fortsatta beredningsarbetet. Dock ska det även fortsättningsvis endast

vara Säkerhetspolisen som initierar ärenden om utvisning enligt denna lag. Likaså bör det i den fortsatta beredningen övervägas hur möjligheten kan öka att hålla personer som bedöms utgöra ett säkerhetshot i förvar inom ramen för de internationella konventioner som gäller samt förstärka möjligheterna till övervakning i de fall utvisning inte kan verkställas. Som Liberalerna tidigare framfört behöver även påföljderna för överträdelser av beslutad anmälningsplikt och andra begränsningar i sådana situationer skärpas.

Arbetet med att omsätta den tidigare genomförda utredningen till en färdig proposition om ett nytt regelverk för kvalificerade säkerhetsärenden har blivit kraftigt försenat. Det senaste beskedet är att den är att vänta i december 2021. Inte heller har regeringen tagit några nya initiativ, trots att riksdagen så sent som i mars 2021 riktade ett tillkännagivande (bet. 2020/21:JuU19) om att det behövs ytterligare åtgärder utöver den tidigare utredningen för att samhället ska kunna skydda sig mot personer som anses utgöra ett säkerhetshot. Det är inte acceptabelt, och regeringen bör nu snarast agera i enlighet med riksdagens önskemål om att påbörja nästa steg i reformeringen av regelverket kring denna typ av säkerhetsärenden.

Trafikrelaterade brott

Upprepat rattfylleri och olovlig körning

Alkohol och droger är en av de absolut viktigaste orsakerna till olyckor i trafiken, ofta med allvarliga skador eller dödsfall som resultat. Att identifiera påverkade förare och få dem ur trafik handlar inte bara om brottsbekämpning utan också om att rädda liv i trafiken.

Straffskalan för grovt rattfylleri sträcker sig till fängelse i högst två år. För rattfylleri av normalgraden är straffskalan däremot böter eller fängelse i högst sex månader, även vid återfallsbrott. Detta innebär att reglerna om häktning inte kan tillämpas eftersom häktning förutsätter att ett års fängelse ingår i straffskalan. En vanemissbrukare som inte är grovt rattfull kan därför gripas gång efter gång för rattfylleri utan att för den skull riskera att frihetsberövas i väntan på rättegång.

Rattfylleri leder så gott som alltid till att körkortet återkallas. Den som fortsätter att köra bil efter att körkortet dragits in gör sig skyldig till brottet olovlig körning, men även detta brott har en straffskala som även vid grova brott inte sträcker sig högre än till sex månaders fängelse. Inte heller här är alltså häktning möjlig. Detta är inte acceptabelt.

Med bifall till en motion från Liberalerna gjorde riksdagen i april 2018 ett tillkännagivande om en översyn av lagstiftningen om rattfylleri och olovlig körning m.m. Därefter har en departementspromemoria tagits fram (Ds 2019:22) som föreslår att maximistraffet för grov olovlig körning och rattfylleri höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år och att maximistraffet för grovt rattfylleri höjs från fängelse i två år till fängelse i tre år.

Utredaren föreslår också att en ny straffbestämmelse införs om grov trafikbrottslighet som ska träffa den som på ett särskilt hänsynslöst sätt gör sig skyldig till upprepade trafikbrott, såsom exempelvis olovlig körning, rattfylleri eller vårdslöshet i trafik. Straffet för grov trafikbrottslighet föreslås vara fängelse i lägst sex månader och högst fem år. Lagförslagen har remissbehandlats men ännu inte omsatts i lagförslag. Liberalerna förväntar sig att regeringen snarast lägger fram förslag om skärpt lagstiftning.

Eftersupning

Det är inte ovanligt att en rattfull person efter en trafikolycka hävdar att hen har druckit alkoholen efter olyckan och inte innan. Det ska inte vara möjligt att med svepskäl av detta slag slippa undan ansvar för rattfylleribrott. Vi vill därför att s.k. eftersupning ska förbjudas så att det blir olagligt att dricka alkohol eller inta narkotiska preparat efter en trafikolycka, exempelvis under fem timmar. I Norge har ett lagreglerat förbud mot eftersupning gällt i många år och det har enligt polisen där varit till stor hjälp.

Sållningsprov för narkotika i trafiken

Polisen får i dag inte slumpmässigt testa bilförare, så kallade sållningsprov, för andra droger än alkohol utan föregående misstanke. Frågan har utretts av Utredningen om effektivare kontroller av yrkestrafik på väg (SOU 2021:31), som föreslår att sållningsprov i fråga om narkotika ska införas. Förslaget omfattar all trafik på väg. Det är nu angeläget att regeringen fortsätter beredningen och snarast lägger fram förslag om detta på riksdagens bord.

Bilmålvakter

Olagliga fordon är ett av många allvarliga problem med koppling till annan brottslighet. Fordonen används som flyktbilar, murbräckor eller gömmor för narkotika och stöldgods. Genom att bilarna registreras på så kallade målvakter blir det svårare att komma åt dem som egentligen begagnar sig av fordonen. Liberalernas förslag för att motverka problemet med fordonsmålvakter presenteras i en separat motion.

Inför ”lex Nattsömn”

Människors frihet att inte störas är större än glädjen av att spela musik på nivå med hessa Fredrik nätterna igenom. Ett stort problem på ett antal orter i Sverige är att allvarliga ordningsstörningar begås från fordon utan att polisen kan ställa någon enskild person till svars. Ett typexempel är att bilar nattetid körs på låg fart genom tätbebyggda områden och spelar musik på extremt hög nivå. Eftersom det vanligen finns flera personer i bilen vid sådana tillfällen måste polisen i princip kunna leda i bevis vilken person som skötte bilens musikanläggning, något som naturligtvis i de flesta fall inte är möjligt.

Åklagarmyndigheten har beslutat om en möjlighet att utfärda en ordningsbot för denna typ av ordningsstörningar. Detta är positivt men kommer inte att vara tillräckligt.

Det krävs en skärpt syn på detta för många skadliga beteende. Låt oss kalla denna reform för ”lex Nattsömn”. Detta kan ske genom att dessa böter höjs flerfaldigt eller genom att detta beteende tydligt kopplas till trafiklagstiftningen och villkoren för körkort så att det kan läggas till grund för återkallelse av körkortet, med eller utan varning. Detta kan ske genom antingen ett varningssystem med en varning eller att någon av dagens nio återkallelsepunkter får ett tillägg eller att en tionde punkt läggs till.

När det gäller vissa trafikbrott finns det ett straffrättsligt föraransvar så att det föreligger en presumtion om att bilens förare ligger bakom brottet. Vi anser att en lagöversyn bör ske så att det straffrättsliga föraransvaret breddas. Om ett fordon används för ofredande eller förargelseväckande beteende mot omgivningen, till exempel genom spelande av extremt hög musik, ska föraren kunna ställas till ansvar om omständigheterna gör det skäligt att anta att föraren varit införstådd.

Brottsoffer och skadeståndsregler

Brottsofferperspektivet behöver finnas med i hela rättsprocessen, från anmälan och förundersökning till rättegång och kriminalvård. Det behövs ett systematiskt stöd från polis och åklagare till brottsoffer, och samarbetet mellan polis, socialtjänst och civilsamhälle såsom brottsofferjourer behöver fördjupas.

En fråga av särskild betydelse är att vittnes- och brottsofferstödet integreras på ett naturligt sätt i polisens lokala operativa arbete. Personal i yttre tjänst behöver ha del av underrättelseinformation som gör att de kan stötta vittnen eller brottsoffer i sitt arbete. Det kan till exempel handla om att en potentiellt hotfull grupp personer samlas utanför en adress där ett vittne eller ett brottsoffer bor. I dessa lägen behöver poliser i yttre tjänst ha information om vittnets eller brottsoffrets situation och agera till stöd för honom eller henne.

Det är av största vikt att brottsoffret alltid får veta om den dömde flyttas till en annan anstalt, beviljas permission eller frigges och om han eller hon rymmer, fritas eller uteblir från permission. I vissa fall kan det vara nödvändigt med fysiskt skydd för brottsoffret i sådana situationer.

Skadeståndsregler

Reglerna om skadestånd ska ändras för att korta väntetiderna för brottsoffren. Brottsoffer ska snabbare få ut det skadestånd som utdömts i domstol, till exempel genom bättre juridiskt stöd för att driva in beloppet eller genom att staten utbetalar beloppet och sedan kräver det av den dömde eller dennes försäkringsbolag. En översyn av reglerna bör därför göras för att lägga grunden för en framtida reform av reglerna.

Skadeståndsfrågorna har nyligen setts över av Utredningen om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer (SOU 2021:64). Utredningen föreslår höjd kränkingsersättning, utökad rätt till kränkingsersättning för poliser och vissa andra yrkesgrupper, rätt till särskild anhörigersättning och bättre utmättningsersättningar för brottsoffer. Det sistnämnda skulle bl.a. innebära att ersättningen för ett frihetsberövande i högre utsträckning ska kunna utmätas om det finns skulder till brottsoffer.

Liberalerna anser att utredningens förslag går i rätt riktning men att mer behöver göras. I nästa steg bör en bredare översyn av regelverket ske för att möjliggöra att Brottsoffermyndigheten ges bättre möjligheter att aktivt driva in fordringar från redan dömda gärningspersoner utan att brottsoffren ska tvingas att medverka aktivt.

I samband med detta bör det också särskilt analyseras den situation då en brottsmisstänkt person åtalas och får en lagakraftvunnen dom emot sig, men där den i högre instans fastställda fängelsedomens är kortare än den tid som personen suttit i häkte. Då kan personen få ersättning för frihetsberövandet under den överskjutande tiden trots att vederbörande har fällts för brottet i fråga. Med tanke på att ersättningen för frihetsberövande beräknas på andra grunder än skadeståndet till brottsoffren kan den dömde dessutom få högre ersättning än vad brottsoffret får i skadestånd. Sådana situationer är i högsta grad stötande för den allmänna rättskänslan. Därför bör regelverket ses över för att analysera på vilka grunder som en brottsdömd person ska kunna få ersättning för att frihetsberövandet i häktet pågått en längre tid än det slutligt fastställda fängelsestraffet.

Kriminalvården

Kriminalvårdens roll är dubbel. Dels ska den dömda avtjäna sitt straff, dels ska den som begått brott ges möjligheter och hjälp att komma tillbaka till en vanlig tillvaro utan kriminalitet. En väl fungerande kriminalvård stärker människors möjlighet att utveckla sina egna resurser och skapa ett laglydigt liv. Att få människor att bryta med en kriminell livsstil är därför en av de viktigaste brottsförebyggande uppgifterna.

Kriminalvården står i dag inför stora utmaningar, inte minst på grund av svår platsbrist. När polisen byggs ut och fler brottslingar kan dömas kommer behovet av anstaltsplatser att fortsätta öka. Det får inte accepteras att personer som dömts till fängelse får vänta lång tid på att avtjäna sitt straff helt enkelt för att det saknas möjlighet att ta emot dem. Det är viktigt att besked om utbyggnader kan lämnas i en nära framtid.

Det behöver finnas stöd för den som vill lämna det kriminella livet. Kriminalvårdens generella insatser är av stor betydelse, men till detta bör också läggas den särskilda så kallade avhopparverksamhet som riktar sig till den som vill lämna en kriminell livsstil. Den som under lång tid varit aktiv i grov organiserad brottslighet löper ofta en betydande risk som avhoppare. Samtidigt som den kriminella ska ta ansvar för sina gärningar och avtjäna straff för dem behöver det därför finnas en individuell hotbildsanalys och bedömning av vilka insatser som kan bidra till att personen bryter med en kriminell livsstil och håller sig borta från fortsatt brottslighet. Avhopparverksamheterna behöver fortsätta att utvecklas och ett nationellt exitprogram för personer som vill lämna kriminaliteten bakom sig behöver införas.

I december 2019 fick Kriminalvården, Polismyndigheten, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen uppdraget att ta fram ett gemensamt nationellt avhopparprogram som ska bidra till att förstärka samhällets stöd till individer som vill lämna kriminella och våldsbejakande extremistiska miljöer och grupperingar. Efter att uppdraget avrapporterats fick Polismyndigheten, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen den 30 september 2021 i uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare från kriminella, våldsbejakande extremistiska och hedersrelaterade miljöer i hela landet. Syftet med uppdraget är att skapa långsiktigt hållbara förutsättningar för att fler individer ska få tillgång till sådant stöd. Liberalerna har länge arbetat för detta och förväntar sig att regeringen i sin myndighetsstyrning följer upp att avhopparprogrammet implementeras och får effekt.

Nästan alla som döms till fängelse blir villkorligt frigivna efter två tredjedelar av strafftiden. Det är inte rimligt att den som döms till sex års fängelse ska kunna räkna med att bara sitta fyra år.

Med bifall till ett motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen ett tillkännagivande om skärpta regler för villkorlig frigivning våren 2019 (bet. 2018/19:JuU25). I januari 2021 antog riksdagen slutligen lagförslag som innebär att den villkorliga frigivningen ska kunna skjutas upp i större utsträckning än tidigare för den som under anstaltstiden inte deltar i eller missköter återfallsförebyggande åtgärder eller andra åtgärder som kan hjälpa den dömda att anpassa sig i samhället. Vidare har det införts utökade möjligheter att skjuta upp den villkorliga frigivningen även vid annan misskötsamhet under verkställighetstiden (prop. 2020/21:18).

Detta är ett steg i rätt riktning men ändå inte tillräckligt. Liberalerna anser att det behövs en genomgripande reform av reglerna om villkorlig frigivning.

Vi vill behålla den villkorliga frigivningen som en möjlighet för den som skött sig bra, men den ska inte som i dag vara näst intill en rättighet. Regeln om näst intill automatisk frigivning efter två tredjedelar ska därför avskaffas. Med bifall till motions-

förslag från Liberalerna gjorde riksdagen ett nytt tillkännagivande om att den så kallade presumtionen för villkorlig frigivning ska tas bort och att större hänsyn ska tas till hur den intagne har skött sig under sitt fängelsestraff (bet. 2020/21:JuU8). Vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål tar fram färdiga förslag.

I Sverige avviker varje år ett antal dömda personer som avtjänar ett fängelsestraff från anstalt. I dag är det inget brott att rymma från en kriminalvårdsanstalt, vid transport eller under en permission. De sanktioner som i dag står till buds när någon rymmer är begränsade och innefattar till exempel att tidpunkten för villkorlig frigivning senareläggs. Konsekvenserna för den enskilde blir därför små, särskilt när den som rymmer redan har avtjänat större delen av sin strafftid.

I andra situationer där enskilda angriper själva kärnan i rättskipningen eller trotsar ordningsmakten är principen att det bör betraktas som allvarligt. Bland annat därför är mened och övergrepp i rättssak så kallade artbrott. Samma principiella synsätt bör gälla om någon väljer att rymma från en anstalt eller avvika från en permission. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag där rymning och försök till rymning från kriminalvårdsanstalt och avvikelse från permission beläggs med ett fängelsestraff.

Kriminalvården ska ges bättre förutsättningar att hjälpa den dömda att bryta med en kriminell livsstil. Det behövs mer resurser till behandlingsprogram för att hantera aggressionsmönster eller bryta med missbruk och bättre möjligheter att lära sig ett yrke eller läsa in grundskole- eller gymnasiekompetens i fängelset.

Den som inte bor i Sverige ska i första hand avtjäna sitt straff i hemlandet, även om brottet begåtts här. För att personen lättare ska kunna anpassas till ett liv utan kriminalitet är det bättre att fängelsetiden tillbringas där han eller hon bor. Sverige har redan avtal med ett stort antal länder genom överförandekonventionen. Många av de länder som inte är anslutna till konventionen har stora problem med såväl korruption som undermåliga fängelseförhållanden, varför det inte är aktuellt att ingå separata avtal med dessa länder. Det finns likafullt skäl att öka ansträngningarna för att i högre grad överföra straffverkställighet till andra länder där detta är möjligt och lämpligt. Särskild prioritet ska ges åt länder vars medborgare är överrepresenterade på svenska anstalter. Ett sådant samarbete bygger på att vi vet att fången kommer att få en human behandling och att inte korruptionsproblem i ursprungslandet innebär en påtaglig risk för att fången kan muta sig fri från ett långt fängelsestraff.

Sverige har ett brett internationellt utvecklingsbistånd för att bidra till att skapa en fungerande, rättssäker och human kriminalvård i länder som i dag saknar det. Detta utvecklingssamarbete kan därmed långsiktigt möjliggöra fler fungerande samarbeten med Sverige om överföring av dömda brottslingar i enlighet med de förutsättningar som beskrivs ovan, vilket också bör vara den uttalade ambitionen. Sveriges internationella konventionsrättsliga åtaganden till skydd för enskildas fri- och rättigheter ska följas. Med bifall till motionsförslag från Liberalerna riktade riksdagen i maj 2021 ett tillkännagivande till regeringen med denna innebörd (bet. 2020/21:26), och vi förväntar oss att regeringen nu agerar i enlighet med detta.

Inför frigivningen behövs nära kontakter mellan Kriminalvården och socialtjänsten, till exempel för att säkerställa att den frigivne om möjligt har någon bostad och ge honom eller henne råd om försörjning och ekonomi. Stödorganisationer där före detta kriminella hjälper andra att bryta med kriminalitet fyller en mycket viktig funktion.

Frivården har en central roll i att minska brottsligheten och öka tryggheten. Den har en något undanskymd roll inom kriminalvården. I debatten om kriminalvården finns det ett kraftigt fokus på de slutna anstalterna, men frivården hanterar dubbelt så många

klienter med mindre personal. Sedan den 1 mars 2021 har säkerheten i frivården stärkts genom att säkerhetskontroller ska få genomföras på ett frivårdskontor om det behövs för att där minska risken för brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Dock är det alltså fortfarande bara på vissa särskilt specificerade villkor som en säkerhetskontroll ska göras. För att bestämmelsen ska kunna fungera ändamålsenligt i vardagen bör lagen ändras så att säkerhetskontroller alltid ska kunna genomföras inom frivården. Riksdagen gjorde i februari 2021 ett tillkännagivande i denna fråga (bet. 2020/21:15) och vi förväntar oss att regeringen nu utan onödigt dröjsmål tar fram färdiga förslag.

Personer som är dömda för brott har ofta mycket svårt att hitta en vanlig försörjning. Det finns ofrånkomligen en stark misstro mot att anställa någon som kanske har flera fängelsedomar i livsbagaget. Vi vill undersöka fler sätt att hitta vägar tillbaka till jobb för personer som brutit med kriminalitet. En möjlighet är att inom frivårdens ramar möjliggöra tidsbegränsade anställningar så att före detta kriminella får normala yrkeserfarenheter och meriter att hänvisa till. Detta gör det också lättare för dem att fortsätta ut på den ordinarie arbetsmarknaden. Sådana anställningar behöver förenas med noggrann uppföljning för att säkerställa att personen inte återfaller i kriminalitet.

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Lina Nordquist (L)

Gulan Avcı (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Allan Widman (L)